Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШИНАРА, 13 сентябрь, 1977 шу. • № 110 (5777). Мах 2 кеп.

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА БАЙРАКХА КIАЛ

Ши бутт гаргга ха мара йисаяц вайна Сийлахь-боккхача Октябра цlей дезде. Советски нах цунна накъаболх шоай низех бlубенна, сийлахь-воккхача Ленина хьийхача наькъ тlа а баьнна Коммунистически парте хьалхленца доккхий къахьегама толамаш доахаш. Берригача советски наха санна, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а шоай низаш тlадерзадаьд Сийлахь-боккхача Октябра даха ма-доаггIара накъадахара, СССР керда Конституци тlаэца шу кердача къахьегама толамашца белгалдара.

Укх деношка вай дагалувц воаш хьабена никъ, революци хилалехьа хинна вахар таханарчунца нийсду, дега тоам бу боахам, культура дегlайоалаеча, наьха вахара хьал тоадеча даьхача толамаша.

Из бакъдара нохчийн гIалгIайн Октябра хьалха хинна вахар дагадехача тоъаргда. Паччахьа Россе кхыйола йистош санна, Нохч-ГIалгIайче хьалха дукха хlама ца эшаш берригa баха нах йоазув-дешар ца ховш, дына боадано тоlабаь, бокъо йоаца, къел Iувшаш, геттара чlоагIа тlехьабиса мохк бар. Цу бала кlалхара ца йоалаш йиса хургьяр Нохч-ГIалгIайче нагахьа санна Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хиннаецаре, нагахьа санна Советски Iаьдал даьннадецаре, нагахьа санна дерригача халкъаша, эгара хьалха сийлахь-доккхача эрсий халкъо вежарашха новкъостал даь децаре.

Кулг-кара доахаш хинна мехкдаьттен массехк эlамига предприятии ца лаьрхlача, промышленность йоацаш хиннача мехка хlанз я дикагlйолча техникаца Iалашъяь йоккхий мехкдаьтта чакхдоаха, химически заводаш, хьадаьд промышленноста керда доакъош: радиотехника, электроприбораши инструменташи, медицински инструменташ, кхачан машинаш, кхыйола хlанзара машинаш арахецаш я вайцига. Овлан тlара хувцабеннаб юрта боахам. Из ба хlанз чlоагIа механизированни а Iилман ларда тlа лелабеш а.

Цу хувцамаша Iалашдир нохч-гIалгIай къаман кадраш хьалкхеелга. Паччахьа Россе тlехьайиса, ший къаман кадраш вlалла а йоацаш хиннача Нохч-ГIалгIайчене таханарча денга хlара кхоалагlа воа саг вузашка, техникумашка, профессионально-техническа училищашка, юкъарча дешара школашка дешаш ва. Халкъа боахаме болх беш ва 68 эзар специалист, лакхерси лаьрхlа юкъерен дешар а дийша. Кхалнаьха цхьаккха а бокъо йоацаш хиннача, хlанз берригача специалистех 59 процент кхалнах ба.

Республика вузашка, Iилма-тохкама учрежденешкеи организацешкеи болх беш ва 2,3 эзар Iилман болхло, царех 30-нел совгlа доктори 448 Iилмай кандидати.

Вайх хlаране дика кхетадеш да карагlдаьннар Советий мехка вошал долча, даим дахаргдолчен дохаргдоацачеи доттагlало вlашагlтехача халкъаша цхьана къахьегарах хьахинна долга. Из доттагlал хьахинна а духдувла а хьаст дерригача дуненна бовзаш ба. Из хьахиннад Сийлахь-боккхача Октябра бирсача деношка, чlоагlденнад гражданскии Сийлахь-боккхача Дай-мехкен тlемашка, пятилеткай балхаш кхеххача шерашка. Хlаьта хlанз дегlаенача социализма, коммунизм хьалъеш боаллача мехка — Советски Союзе кхы тlа а дегlадоагlаш, чlоагlлуш а шерлуш а да.

Нохч-ГIалгIайчен боахам ший низага диллача дегlаба йиш хургьяцар нагахьа санна кхыча республикашца, краяшца, областашца цун бувзам бецаре. Республика кхыча предприятешка санна Гl. Ахриева цlерагlча Назрановски «Электроинструмент» завода продукци арахецара эша хlамаш, бедал Советски Союза дуккхача предприятешкара хьаухийт, хlаьта ше хьаеш йола продукци заводо кхухьийт Советски Союза массе а мilинге. Хlара хьаеча хlаманца ба вай мехка дерригача халкъий къахьегам. Нохч-ГIалгIайчен колхозашкеи совхозашкеи кхоач Украине, Белоруссе, Ростовски областе хьаяь тракторш, Советски Союза дуккхача предприятешка арахеца минеральни удобренеш. Хlаьта республико вай мехка итташ йолча республикашта, областашта лоаттаю мехкдаьтта продукташ, цементировочни агрегаташ, электроприбораш, медицински инструменташ, цемент, кхыйола дукха продукци.

Октябро, вай Даьхен дерригa къамаш санна дунен культура ганзех кхебир нохчийн гIалгIайн, цар кхоллама говзал дегlайоалаяра дерригa хьалаш хьакхеллар. Нохч-ГIалгIайчене хlанз болаш ба къаман яздархой, художникаш, композитораш, артисташ, архитектораш, кхыбола кхоллама болхлой. Къахьегамхоша мах боацаш пайда эцаш я клубаш, культура Дворецаш, художественни студеш. Цар доккха гlо ду наьха сакхетам айбара, культура лакхъяра. Доттагlала доккха цlейш а хинна дlаэттад вежарашха йолча республикай къахьегамхой толамаш дувцаш Нохч-ГIалгIайчене дlахьош дола Российски Федераце автономни республикай месячникаш, вайцига чакхдаьнна лоалахарча республикай Къилбаседа-Хlирий, Дагестана культуран искусствай доттагlлен, хlаьта царига дlадихьа вай республика доттагlлен Денош. Уж къаьстта лоархlам болаш хилар Октябра юбилей дездеча шера, СССР керда Конституци дерригача халкъо ювцача хана дlадихьа хиларца.

Шоашта карагlдаьннар вlаши довзийташ, цхьанне толам баьккхача вожаш гlадболхаш, хьагl а йоацаш вlаши социалистически яхь лелаю вай мехка республикай, краяй, областий къахьегамхоша. Иштта я советски наьха оамал. Иштта ба царна сийлахь-воккхача Ленина, Октябро хьийха, тlера ца боалаш цар дlахьош бола никъ. Массанахьа а шоашкара доагlа дакъа юкъехьош ба советски нах дуккха къамаш дахача Даьхен низ чlоагlбара, из беркате дегlаахийтара. Даьхен, цун дерригача къамий хьал-торо чlоагlъяра цар хьегача къица чlоагlлу вай вошал, вай цхьа дезал хилара йола уйла.

Тахан, Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу далара вай кийчо еча, СССР керда Конституце проект ювцача хана партийни, советски, профсоюзни, комсомольски органаша йоккха опыт Iоаьйй баха нах интернациональни кхетам болаш хьалкхебара даькъе. Вай вахаро, Октябра тlехьа хьабенача наькъо вайна дукха мах бола хlамаш довзийт ленински къаман политика котъялар дlахьокха йиш йолаш.

Парте горкомий, райкомий, юкхьанцарча партийни организацей декхар да КПСС XXV съездо оттадаьр вахаре кхоачаш а деш наха юкъе беш болча идеологически балхах доала беркат алсамдаккха, Сийлахь-боккхача Октябра тlехьарча шерашка вай советски халкъа карагlдаьнна Iалаьмате доккха хlамаш шоаш ма-дарра наха дlадовзийтар, къахьегамхой коммунистически уйла йолаш, советски патриотизман пролетарски интернационализман дог долаш хьалкхебар.

100000 ТОНН ХЬАЖКIАШ ЙОАХАРГЬЯ ВАЙ!

ВЫМПЕЛ ХАМИДАЕВА АГРЕГАТА ТIА ЯГIА

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна социалистически яхь а йоаржаяь, сихбенна хьажкlаш чуэцаш боахк Грозненски № 15 йолча совхоза къахьегамхой. Йокъал йолаш деначa хlара денах бизза пайла эц кхашкарча болхлоша. Тахан арча дийнахьа совхозе чуийца яьннай 227 гектар хьажкlаш.

Кхашкара балхаш сихдаь дlадахьара новкъостал лу механизаторий цхьа барт хиларо, боахама кулгалхошеи партийни организацеи лаьрхlача йоакхоаца чуэцара балхаш вlаштlехьдахаро.

ПланагIа хьакха езаш 200 гектари цу кхай тlара паччахьалкхенга йохка езаш 400 тонн фуалъяьха хьажкlаш хиннача, коллективо, ший торонашка а хьежа, оттадаьд ялатийна 500 гектар хьажкlаш чуэцеи паччахьалкхенга 1000 тонн ялат дохкеи.

Ялат чуэцаш болх беча механизаторашта юкъе шерра социалистически яхь яьржай, хlаране ше-ше хьалха вала гlерташ къахьег. Тlеххьарча деной итогех карара кара тела Цlе вымпел Хамидаев Махьмуда агрегата тlа ягlа. Цунца яхь лелаеш ва механизатор Хакиев Жабраил, 5 — 6 процент мара ший новкъостал тlехьа вац из.

Комбайнашта, трактораштa технически гlулакх делга доагlача тайпара вlаштlехьдаккхарахи механизатораша шоай болх дика беш хиларахи хьажкlаш хьокхаш йола бархlle комбайн ца соцаш лел. Таханалца баьча балхага хьежача хlара гектаро 24,5 центнер фуалъяьха хьажкlаш лу.

Совхоза керттерча агронома Иноземцев Николай Алексеевича яхачох, из тайпа хьувкъам дерригача кхай тlара чуэца йиш я совхоза.

Д. ХАКИМОВ.

ГЕКТАРА ТIАРА — 46 ЦЕНТНЕР

«Балха 20 дийнахьа чуэцаргья хьажкlаш!» аьнна Грозненски района «Атагинский» совхоза коллективо республика механизаторашка, кхыча болхлошка даь кхайкарал хьал а лаьца, ялата дlайийна хьажкlаш ма-могга сихагlа чуэцара яхь йоаржаяь болх беш ба укх деношка Шалински района «Джалка» совхоза къахьегамхой. Ипатовцаша дlадоладаь дика гlулакх хьал а лаьца хьувкъам чуэцара лаьрхха транспортни отряд вlашагlъеллай укхаза. Цунна юкъейоагlа 15 «Херсонец» яха комбайн, хиланза яргlйоаца автомашинаши лафеташца тракторaши. Ялата дlайийна 1000 гектара тlара хьажкlаш чуя езаш ба укх гурахьа цу отряда механизатораш. Хlаьта хlанз кхоалагlча отделене чуэцаш я цар из культура. Чуена яьннай хьалхарча 250 совгlа гектара тlара хьажкlаш. Хlара гектара тlара юкъера лаьрхlача 46 центнер чуэц.

Х. МАГОМЕТОВ.

СУРТАШ ТIА: «Шалинский» совхоза кхашка хьийкъа хьажкlаш чуэцаш я механизатора Разуваев Николаеи болхлочун Гайсумова Зуханеи агрегат. Улув йоагlа-гlадамий каг ехка тракторин лафет.

Хlаьта цу совхоза хьатта хьажкlех ишк йоаккхача агрегата тlа къахьегача болхлоша геттара овсаре бу шоай болх. Дийнахьара рормаш 125—130 процент кхоачашъю цар.

И. ПЛИЕВА сурташ.

ЛАКХЛУ ШУРА ЙОАККХИЛГА

Республикерча хьайбаш леладераша доккхий социалистически декхараш тlаийцад укх шера хьайбай продукташ яхарен паччахьалкхенга йохкарен план ханал хьалха кхоачашъяра. Цар дош деннад хlара Iаттагара юкъера лаьрхlача 2100 килограмм шура яккха, е соахкарчул 200 килограмм дукхагlа. Хьинар айденна къахьегаш хилар бахьан долаш хьайбаш леладераша хlара бетта совдувлаш толамаш доах цу балха.

Бlарччача республике лаьрхlача 1-ча сентябрга хlара Iаттагара йоаккха шура 183 килограмм дукхагlа хиннай соахка цу ханарчул. Цо хьахьокх хьайбаш леладераш шура яккхара шоай социалистически декхараш кхоачашдаь ца Iеш, тlехкхоачашде а йиш йолаш хилар.

Дlабахача бархl бетта республике эггара лакхагlа хьокхамаш даьхад Наурски района фермашка. Юкъера лаьрхlача хlара Iаттагара укхаза яьккхай 1894 килограмм шура, е соахка яьккха хиначул 224 килограмм дукхагlа. Шелковски района боахамашка яьккхай 1813 килограмм хlара Iаттагара, е 254 килограмм дукхагlа. Дикка лакхъеннай деттача доахана продуктивность Грозненски района боахамашка — соахка укх хана яьккха хиначунца нийсйича 235 килограмм дукхагlа я укхаза яьккха шура.

Хlара Iаттагара йоаккха шура лаьрхlача, из цифра лакхъеннай республикерча ерригача а фермашка. Цхьабакъда, торонаш болх дика лелача моттигашка санна яле а, цхьадолча боахамашка шура йоаккхилга эсала лел. МагIалбика района боахамашка дlабахача бархl бетта хlара Iаттагара 1322 килограмм мара яьккхаяц, Наьсарен районе — 1350, Урус-Мартановски районе — 1387, Сунженски районе — 1390 килограмм мара яьккхаяц.

Iан кийчонна лаьрхlа колхозийн совхозийн фермашка тоъам боллаш доакъар Iалашдаьд, фермай болхлой декхар да цунах бизза пайда а эцаш, шура йоаккхилга лакхдар а, из дукхагlа Даьхенна дlаялар а.

Ф. Э. ДЗЕРЖИНСКИЙ ВАЬ 100 ШУ ДИЗАРА ХЕТАЯЬ МОСКВЕ ХИННА ТОРЖЕСТВЕННИ СОБРАНИ.

КОММУНИЗМАХ ТЕШАШ ХИЛАР — КЕРДА ДУНЕ ХЬАЛДЕЧАР СИЙЛАХЬ-БОККХА НИЗ

Феликс Эдмундович Дзержинске бокъонца волча революционера, Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени гlорваьннача деятела, сийлахь-воккхача Ленина гаргагlеи цун тешамеи ученик хиначун вахари цо баь болхи — коммунизм хьалъяра лоаттабеча къовсаме дегаш урауттаду хьоккхам. Даьхен башхадика воl ваь 100 шу далара хетаяь яр ССР Союза Доккхача театре 9 сентябре хинна торжественни собрани. Укхаза гулбеннабар къахьегамхой викалаш, Коммунистически парте ветеранаш, столица партийнии, советскии, общественнии организацей викалаш, Советски Эскара бlухой, Ф. Э. Дзержинске соратникаш.

Президиуме ба чlоагlа тlоараш детташ тlаийца новкъостий **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин А. А. Громыко, А. Н. Косыгин, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, К. В. Русаков.**

Президиуме иштта ба СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела, СССР Министрий Совета Председатела заместителаш, СССР Лакхехьарча Совета палатай председателаш, КПСС ЦК бехктокхаме бола болхлой, парте МГК, МК секретараш, общественни организацей кулгалхой, военачальникаш, СССР КГБ-и МВД-и бехктокхаме бола болхлой, столица цlихеза бола Iилмани культурaи деятелаш, гlорбаьнна нах.

Собрани хьайийллар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС МГК хьалхарча секретара **В. В. Гришина.**

Зала чу ек Советски Союза гимн.

«Коммунизмах тешаш хилар — керда дуне хьалдечар сийлахь - боккха низ» яха доклад е дош лу КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Советерча паччахьалкхен кхерамзлен Комитета председатела **Ю. В. Андроповна.**

— Тахан, аьлар цо, вай белгалдоакх Феликс Эдмундович Дзержинский — Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени белгалваьнна вола деятель, сийлахь-воккхача Ленина соратник, большевикий-ленинций когорта хиннарий къаьста болча викалех цаl виначa денз 100 шу дизар.

Ленинн большевикий ленински ноахали политически аренe хьалхадаьккхадар общественни дегlадахкара берригача боламо, хlаьта цар шоаш хьинаре воздействи йора историе болама. Марксистски хьехам бакъхилар, партеи болхлой классеи гlулакха доазув доацаш мутlахьа хилар, шоай са дlадала кийча хилар, бохалургбоаца лоlами сийлахь-йоккха гуманизми — иштта дар революционни къовсаме чlоагlбеннача цу наьха сурт-сибат.

Ленина гонахьа кхотабенна, цун идеяшца кийчбенна хиннача большевикех - ленинцех хилар чlоагlа, преемственность лораеш болча, ленински дешашца аьлча из ца хилча цхьаккха а революционни болам чlоагlа хила йиш йоацача кулгалхой корта. «...Бокъонца майрен принципиальнии болча наха мара, — аьннад Л. И. Брежнева, — шоаш ца кхобеш, хала къахьега дезаро, полицейскеш тlаккхувш хиларо кхера ца беш хиннараштa мара, къахьегача халкъа ираз массадолча хlамал доккхагlа лаьрхlачарна — цу тайпарча наха мара могаргдацар вай мехка коммунистий хьалхарча ленински ноахала карагlдаьнна денал дола гlулакх де».

Дзержинске вахарген балхаген хьожаш вола хlаравар, йоахар дlахо докладчика, цец ца воаккхаш диса йиш яц цо а паччахьа самодержавенеи эксплуататорий дукъаи духьала Россе пролетариат югаш хиначa берригнеша а къовсам лоаттабеш лайна Iалаьмате йоккха халонаши тlалаьтта боабара кхерами.

«Революце рыцарь», «пролетарски якобинец», «аьшка Феликс» оалар цох партецарча новкъосташа, революционни къовсамга гlолла болча соратникаша. Ше-м геттара чlоагlача эзделца революце салте ва со оалар цо. Хlаьта шийна тlадиллача гlулакхан биача дувнеи тешаме волча Дзержинске тlеххьара дог тохадаллалца лорадир парте гlулакх, къахьегача халкъа ираз бахьан къовсам лоаттабир. Коммунистически тешамах хилар каглургвоаца къовсамхо, профессиональни революционер цох ваь низ, цун хьинареи революционни алани кхоачалургбоаца хьаст. Польшаи Литваи социалдемократе членагара большевистски парте Центральни Комитета членага, Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революцин социализми елга вlаштlехьдаьккхарехи кулгалхоехи цхьаннега кхаччалца ба цо хьабена никъ.

Ф. Э. Дзержинске вахарен балхеи никъ а бийца докладчика аьлар:

Октябрь котбалара хьалхара бахьан да къахьегамхой дlахьалха бугаш, общество дегlаяра законаш Iилман ларда тlа довзарах ког гlортолга еш стратегии тактикеи хинна, ший овлаш халкъа юккъе хийца, наьха революционни энтузиазм де лерхlачоа тlаерзае могаш йола большевикий парти хинна хилар.

Из тайпа партн, бакъдар аьлча, къаьна строй дlаяккхара ийша Iацар. Кхы а чlоагlагlа эшаш хилар из Iалаьмате чlоагlа лоlами чlоагlали эша хlама хьакхоллара болх бе Советий Мохк болабелча.

Миллионаш болча болхлойн ахархойн дегашка чубоссабе безар шоай идеалех бола тешам, цу хана дувцаш ца хезача тайпара тlехьайиса, хlалакъяь, меца хинна Росси хьалъайелга из ца хилча дагадоха а йиш йоацаш дола ше санна кхы доаца денал гойтара хьаддаи кхетаеши йолча планашта тlехьабаха безар нах.

Коммунистий уйлаши гlулакхаши дерригаш а дlаденнадар саг сакхетаме исторически кхоллам бара гlоттаве, цун вахар дикагlа хилийта дег тlара гlерташ хилар чакхдаккхара. «Вай коммунистически доr уйла я, — йоахар Дзержинске, — вай дахаш а еррига духьаленаш юстара йоахаш а йола вай цхьоагlо, де лерхlарий цхьоагlо, пролетарната лоlама цхьоагlо».

Керда общество хьалъеш вай парте творчески дегlайоалаю революционни теории практикеи, марксистско - ленински хьехам бlаьхегlа бу, тlера ца йоалаш лораю цун революционни принципаш, большевизма дулхах-цlийх доаллар. Ленински васкеташта тешаме хилар шийна чулоац политикаи экономикаи, идеологеи культураи даькъе моллагlа а дош къоастадеча парте лоацача наькъо.

Марксистско - ленински хьехамца кийчъенна йолча Советски Союза Коммунистически парте ший XXV съезде творчески хьагулийр вай мехка дегlаена социалистически общество хьалъяра опыт, хьанийцар вежарашха долча социалистически мехкий практико луш до-

(Йистедоалар 2-ча оагlо тlа).

РЕЙД ЙИСАР ДУКХА ХА ЯЦ

Цхьа бутт совгlа мара бисабац доахан чуоттадаь кхоаба ха хьатlакхача. Дувца а дезац цу балха ханнахьа кийчо елга мел лоархlаме да. Керттерча даькъе пох тийша да фермай болхлошта хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашделга.

Мишта латт укх шера фермашка Iана кийчо яра гlулакх МагlалбикерЧа комсаш лелаеча совхозашка? Из гlулакх тохкаш хилар «Сердало» газета рейдови бригада.

Эггара хьалха тхо кхаьчар «Луч» совхоза хьайбаш леладераш болча. Укхаза Iай кхоабаш хургда 350 бежан, 4000 устагlа. Уж дика Iангардахара бизза кхоачам беш гlожа а моша а доакъар Iалашдаьд совхозе, царех дукхагlдар хьайбаша Iа даккха дезача моттигашка хьатlаэзад.

Пхе отарашка да совхоза жа. Диъннахьа, де мел дезар даь, дика Iана кийчъяьй желаш. Укх деношка чакхдаргдолаш да пхелагlа жел Iана кийчъелга а. Жа латтача хlара моттиге дерригача Iай бизза кхоачам хургболаш силос еллай, ханнахьа хьатlаэза йоли чан латт. Лоацца аьлча, укх Iай сагота хила безац «Луч» совхоза жа леладерий.

Кхыча тайпара да гlулакхаш совхоза доахан кхоабарий, Iаьсий латта помещени бlеха я, йlоахъяьяц, кlираш техаяц. Зlамига Iаьсий латта клеткаш тоаяр мара кхы хlама даьдац.

— Iа хьатlакхоачаш латт, — йоах Iаьсий лелaдеча Узиева Бучас, — шийлача хана шура а хий а дlоахде ма дезий зlамигача Iаьсашта. ШоллагIа шу да укхаза пешк йоллийта ца могаш со лела...

Хlанзчул тlехьагlа топпар хьаха, кlир тоха, кораштa кизгаш тоха, наlараш йlоахъе езаш да доккхагlдола Iаьсий латта кхий а.

Геттара кхерамеча хьале да укх шера совхозера детта доахан: Iай ара латта деза мегаш. Укх шера чухь бетон а йотташ, тlа керда тхов а буллаш капитально тоадаьд кхий, кlалхара лаьтта Iочуухаш дуккханахьара чакх са а доагlаш ийттlа доллашехь а. Дlатеххача гучадоал укхаза кlийленаш Iочуаха а пенаш эттlа а доладенна кхоалагlа шу долга. Иззал рузкъа а доадеш чуккета кийчленна кхий тоадеш къа сенна хьийгад кхетаде хала да.

— Оаха соахккехьа оттадаьдар е керда кхий хьалдара, е доахан кхоаба ферма совхозера дlаяккхара дош, — йоах совхоза керттерча зоотехника Сагов Мурада. — Цхьабакъда тхо района а «Чечингушвино» объединене а кулгалхоша хьаллацапзар...

Iалаьмате сиха совхоза новкъостал ца дой, укх Iай ара юккъе латтийсар кхерам ба «Луч» совхоза детта доахан.

Дукха кхоачамбоацараш корадир тхона «Кавказ» совхоза фермашка. Хlанззалца Iана кийчо еш цхьаккха хlама данза да совхоза доахан леладеча шоллагlча фермера 370 Iатта лаьрхlа дола ши кхий.

— Шоана гучча тайпара да-кх гlулакх, — йоах доахана хьожаш волча Алиев Ахьяда, — дерригa а хlанзчул тlехьагlа де дезаш да, мегаргйолаш цхьаккха иилl яц, тоае езаш я кlийленаш, цул совгlа топпар хьаха, кlир тоха еза. Хlанз гуйре ма йий. Йоачанаш йолаеннaчул тlехьагlа дуккха а халагlа хургда Iана кийчо е. Цу деша йоагlац йола йоакхо яц ферма а совхоза а кулгалхоша.

Пенаш хьалдеттача, кхы хlама ца деш латт Iаьсашта лаьрхlа дола кхий а. Тхов тlабахийта а чухь эшар хьаде а гlишлон материалаш ца хилар бахьан долаш тlехьадаьннад ханнахьа из йистедоаккхилга.

ДикагIа лел гlулаккхаш цхьоалагlча ферме. Топпар хьаьха, кlир теха, хьаьш тоадаь кийчдаьд укхаза доахан латта шаккхе а кхий, кхо дlадаьккха цlенъяьй врахьа доахан латта бежкарташ, тоадаьд хьаьш. Цхьабакъда хlанзчул тlехьагlа дlоахде дезаш да уж. Тоае езаш я цхьан кхий чура кlийленаш а. Хlанз мара дlадоладаьдац Iаьсий латта кхий Iана кийчдара балхаш а.

«Кавказ» совхозе укх Iай кхаба деза 1550 бежан, царна юкъе 400 етт а болаш, 300 хьакха, 7200 устагlа. Боккха боахам ба из. Дlадахача шерачул дукхагlа доакъар кийчдаьд боахаме. Хlаьта а укх шера гlожа доакъар Iалашдара дика хьалаш хинна доллашехьа, планагlа лаьрхlа хинначул 568 тонн кlезигагlа яьккхай йол, 1120 тонн мара кийчдаьдац ча, план 3114 тонн йолча, 13 процент мара кхоачашъяьяц баьца хьоар кийчдара план.

Iай хьайбаш кхабара кийчо елга районерча боахамашта юкъе белггала дикагlа латт Г. Ахриева цlерагlча совхозе. Доахан а жа а латта моттигаш цlенъяь, топпар хьаьха, кlир теха, уйнаш а хьаьш а тоадаь кийчъяьй. Iана кхоачам хиллал гlожа а моша а доакъар Iалашдаьд, из фермашка хьатlаэзад. Наггахьа кизга тоха, кхы лоадам боацаш балхаш де мара дезац.

Хьайбашта Iадаккхара эша моттигаш кийчъяь боалаш ба «Советский» совхозе а. Доахан а Iаьсий а латтаргдолча кхийшка топпар хьаьхаб, кlираш техай, хьаьш тоадаьд, эшача кlал асфальт биллаб. Цхьабакъда хlанз а баьннабац доакъар кийчдаь. ПланагIа лаьрхlачул ахалел кlеззига дукхагlа мара дац укхаза таханалца Iалашдаь доакъар. 125 Iатта лаьрхlа ши кхий кlир тоха мара ца езаш кийчдаьд М. Горьке цlерагlча совхозе. Кхийшта хьалхашка доахан латта бежкарташ а цигара хьаьш а тоадеш боахк болхлой.

— Доаханна Iадаккхара кхоачам болаш да тхона уж ши кхий, — йоах ферма зоотехника Костоев Хlарона, — Хlана аьлча, кагий доахан укх шера оаха «Кавказ» совхоза дlалу. Цхьабакъда кхийшкара кхо арадаккхаран доаханна хий меладаран ехка транспортераш болх ца беш латта шоллагlа шу да. Доахан чуоттаду ха хьатlакхачалехьа вlаштlехьйоахаргья йоах уж, хlаьта а тахханалца цу гlулакха даь цхьаккха хlама дац.

Районерча боахамашта юкъе эггара дикагlа я «Ингушский» совхоза доахани Iаьсийи латта моттигаш. Бакъда уж Iана кийчъяра даьр геттара кlезига ла укхаза. Хьайбаш чуоттадара кийча дац цхьаккха а кхий. Вlалла кулг ца тохаш латт зlамига доахан латтаргдола кхоаленаши карташи. Шинкхаь шера арадаккханза метр гаргга ширдаьнна кхо да бежкарташкеи цхьан кхоаленна кlалхеи. Цхьаццанахьа ког дlаловза мукъа моттиг йоацаш цlалха латт. Iана кийчо яьяц жа латтача моттигашка а.

Кхыча боахамашкачул дикагlа латт совхозе доакъар Iалашдара гlулакх. Цхьабакъда фермашка хьатlаэза доакъар геттара кlезига да. Iалаьмате во болх баьб укх шера совхозе баьца хьоари гранулаши кийчъеча агрегаташца. ПланагIа 800 тонн хьоар кийчде дезача кийчдаьр 158 тонн мара яц.

— Кхийшка оттаяьча автопоилкашка хий хьачудоагlа турбаш кlоаргга лаьтта кlал ца яхкар бахьан долаш ша а баь дlадахача Iай шин бетта автомашинашца хьатlакхахьа дийзар хий, — йоах ферма болхлоша. — Хlанз юха а Iа хьатlакхоачаш латт, хlаьта хих ша ца байтара даь цхьаккха а хlама дац.

Геттара во латт Iана кийчо елга «Малгобекский» совхозе а. Доахана кхийшка кхо арадоаха транспортераш тоаеш хиннав укх аьхки слесарь. Бакъда, тоаяь яьннаяц. Доахан а Iаьсий а латта моттигаш Iана кийчъеш тахханалца кулг дlатехадац укхаза.

Геттара воча хьале я цу совхоза хьакхарч лелаю ферма. Зlамига а йоккхий а хьакхарч латта еррига моттигаш капитально тоае езаш я. Из болх хlанз а дlаболабанза ба. Е из дlаболабе торо а яц совхозага, эшаш йола гlишлон материалаш ца хилар бахьан долаш. Соахка денз болх беш яц йоккхий хьакхарч латтача моттигашкара кхо арадоахаши доакъар дlалуши йола оборудовани. 1975-ча шера денз араюккъе Iоххайса мукх а дуаш дала дукха мах а бенна ийцача баьцах хьоар доаккхача агрегата доакъош.

Иштта дукха кхоачамбоацараш да МагIалбикерча совхозашка Iай хьайбаш кхабара кийчо еча.

А. КОЛОЕВ,
юртбоахама управлене керттера зоотехник, халкъа тlахьожама комитета инспектор.

А. ЯНДАРОВ,
НГI НИВС-а воккхагlвола Iилман болхло,

А. ХАРСИЕВ,
«Сердало» газета соб. корр.

ВАЙ ВАХАРА КЕРТТЕРА ЗАКОН

Конституце енна бокъо

СССР кердача Конституце проекта 40-ча статья тIа аьлнад:

«СССР гражданий къахьега бокъо я, вешта аьлча, шийн безамга, говзаллга, профессиональни кийчонга, дешарга хьежжаи обществени хьашташ теркалдеш професси, гIулакхи, болхи харжа бокъо а йолаш, цун дукхалгеи дикалгеи хьежжа алапи а луш болх лургхиларах гаранти лу...»

Цу дешнаша яххача бесса шоашта Конституце еннача бокъонех пайда эцаш ба советски нах. Царех цаI я «Сельхозтехника» Шалиски МРО электроцеха обмотчица комсомолка Абубакарова Хеди. Цу предприяте из балха енай ялх шу хьалха, Курчалоевски школе ворхI класс яьккхачул тIехьагIа.

ЙиIиг хьалхагIа а ухар электроцехе шийн йоккхагIйола йиша йолча, цига обмотчицай (электромотораштa ток чакхъювла геза саьрг тIалустача болхлой) балхага хьежаш дукха ха йоахар. Цу хана лаьрхIар цо обмоточни цехе балха яха.

ХIанз Хеди дикагIбарех цаI лоархIаш я шоай цехе меттел ерригача предприяте а. Къаьстта шийна цхьаннена йоагIа планаш цо массаза а 115 — 120 процент кхоачашъю, хIаьта хьабеш бола болх геттара дика хул.

— Тха болх цхьа лоадам боаца хIама долаш санна хеталу, арахьара хьежача, — йоах Хеди, — хьожжаш хьай аьшкасаьрг эшача тIаласта мара безац, аьле, хеталу. — ДукхагIбараша из хален бехктокхамеи мелаб уйла яц. Бакъда, кхыметтел дикка опыт йолча обмотчицана а магац дийнахьа цхьаннел совгIа мотор кийчбе.

ТIаккха балха дикал?! Шийн деккар хIаране кхоачашдарга хьежжа мара хила йиш яц оаха цехера дIалу продукци а. Цудухьа сай балхаца брак ца хилийта гIерт со массаза...

Сийлахь-боккхача Октябра сийна шера йола план ханал хьалха — 7-гIа ноябрь тIакхоачаш — кхоачашъе социалистически деккар тIаийцад Абубакаровас. Цу балха шийна яхье йийхай цехе дикагIйола обмотчица, шийн новкъост Эльдарова Яха. Ховргда вайна къахьегама яхье малагIа котйоал.

Комсомолка Абубакарова хьинаре общественница я. Из комсомольски организаце цеховой комитета член, школен производственни вожати, цул совгIа юрта Совета депутат я. Уж обществени балхаш безамцеи бехктокхам хеташ кхоачашду цо.

Хедица болх беш 22 кхалсаг я, царех дукхабараш комсомолкаш а болаш. Тешаме болхлой ба, масала, цеха мастер Умаева Аьсет, Юшаева Табу, Эльдарова Яха, кхыбараш. Цар массане шоай нормаш тIехкхоачашъю, балха брак яц, цехе а ерригача предприяте а обществени болх бу. Хеди а санна, Октябра юбилейга шера йола план кхоачашъе дош деншад комсомолкаша.

— Вай мехкарча кхалнаьха йола бокъо яц капитала мехкашка — йоах Абубакаровас.— Болх бе бокъо-м цар кхалнаьха а я, бакъда, Советски Союза Керттерча Законо луча тайпара, маIача наха нийсса алапи а долаш, балха хила деза сий а долаш бокъо яц. Цудухьа оаха вай Даьхенах доккхал ду. ДIахо а къахьегаргда оаха Даьхе йIаьхегIеи хозагIеи хилийтара, цун низ совбаккхара.

Е. КИЗЕРОВА.

ДЕНАЛ, ХЬИНАР

32 шу хьалха лай-воали яхаш хала човнаш хинна ше госпитале иллача городага хьожаш вар Батыров Рашид. Ялх бутт баьккхабар цо цига 1941 шера сентябрь бетта. Ленинграда гаьна доаццаш Ленина город дIалаца тIабоагIача фашисташта духьал баьча тIем тIа човнаш хинна.

Рашида хIанз а тIехьа бинбеннабац шоай воIага санна шийга хьожаш, шийна дарба даь, цу госпитале ше лечара ваьккха лораш, воIа, вешийна, мара санна ше волча госпитале тIехьалха Свердловскера маIа а кхал а нах.

— ТIом болалуш комсомолец Батыров Рашид Эстоне, полковой школе курсант вар. Каунася юххе, тIом болабеннача пхелагIча дийнахьа баламах шийна топ кхийттача, дIа а па водаш тIом беш хилар Рашид. «Сона дIалела могача, топ кхоссалуча хана моастагIчоа духьал латтаргва со», — аьлар цо госпитале гIо шийга яьхача новкъосташка.

— Цкъа Украине, Сумы яхача города юхе тIом беш дар тхо, — дувц Рашида. — ДагайоагIа соня из моттиг. 319 яха гув бар тхо лаьттар. Город дIалаца тIабоагIа гитлеровцаш юхатохабезаш дар тхо. Боал къовлабеннача гIолла кIийле лаца тхо кийчделча, тхо шоашта гарга а гIортийта, ракеташца из ерзана аре сийрда а яьккха, атака йир тхоца фашисташа. Тхо юхадухьалъайттар. ВIаши дегIалдахар тхо. ГебагIаш вIаши Iетташ тIом хилар тха хIаьта. ТIехьашка баьхар оаха моастагIий Хилча чов хиннайий а ходалийтацар тхона хIаьта фашисташца хиннача гоамало. Цхьаккха кхерам дег чу болацар, моастагIчоа Iоттилга, из вувлга мара кхы цхьаккха уйла яцар.

Дийнахьеи буси ца халаш лаьттар из тIом Юхабовла тигацар фашисташа. Бакъда тIехьара а тхо котдаьлар, дагалаьцар кхоачаш хиланзар гитлеровцийн.

Цига тIом беш вув Батыров юкъе хиннача рота командир новкъост Полетаев. ХIаьта Рашид Шахьтиевич воккхагIвола лейтенант вар. Из ротана командовани е отт тIаккха.

МоастагIчоа духьал тIом бе безам болаш вола бIухо хилар дукхханахьа а шийгара тойташ вар цу хана Рашид. Цкъа 11 стрелкови дивизе штаба начальника Захарова, цун комиссара Семенова йоккха тIема задани лу Батырова 14 саг шийца а волаш разведке ваха везаш, немецки бIу мичахьа латт, цар чIоагIало миштай хьажа везаш. Из йизза кхоачаш ю Рашида кулгалдеча группас. Бакъда цхьабола новкъостий я боабеш фашисташца тIом бе Эийзар цар хIаьта.

— ХIана дар а хан цу ханна тхоаьшара новкъостий боабича, чIоагIа дагавехар сона со санна кхычахьа тIем тIа латта сай воша Мухьмад. — дувц Рашида. — ТIехьагIа гучадаьлар сона из шийн бахьан доаццаш ца хинна хилар. ХIаьта 1942 шера Днепр яхача хи йисте тIом беш вийнав из.

Советий Iаьдал бахьан са ца кходеш тIем тIа лаьттача къонахий цIен тIера хьаваьнна ва Батыров Рашид. Цун даь да Хункаев Батыр 1914—1916 шерашка Германеца баьча тIем тIа хиннав унтер-эпсар а волаш. Цига майра тIом барах Георгиевски жIарг денна а хиннав Революци эзаш хиннача цо, из йола ма-еллинге а, цунгахьа а ваьнна, Советий Iаьдал лорадеш тIом био, цу тIем тIа шийн са дIа а делар Шийн даьца цхьана тIом беш хилар цун воI. Рашида да Шахьти а. Рашидага хIанз а да шийн даь хинна партизански билет.

Иштта цаха шийна бенна кхетам, цар чуйоссаь патриотически уйлаш йолаш вар Рашид тIем тIа лаьттача хана. Цудухьа майра латар из моастагIчоа духьал.

БIаьха а хала а тIема никъ баьб цо. Дукххаза а нийсвеннав валара кIал. Бакъда кхеравенна цIаккха а гош аьгадац цун. Къонахчал, денал долаш чакхваьннав. Цо дакъа лаьцад фашистий бIехал чухьерча къорг а яь дIаоттаяь хинна Берлин хьайоаккхаш баьча тIема юкъе я.

Дукха совгIаташ деннад Батыровна Даьхе лораеш майра тIом барах, царца Даьхен тIема ордеи а луш.

Германи эшаеш тIом чакхбаьннaчул тIехьагIа хадданза халкъа боахаме тайп-тайпарча моттигашка къахьегаш хьавоагIа Батыров Рашид. Ше ваь а хьалкхийна а Дышни-Ведан санна боча хеташ ше нийсвенна вай мехка моллагIа а юрт е город моастагIчох лораеш тIем тIа лаьттача цу коммуниста еза хет шийн Даьхен моллагIа а моттиг. Из вахаш а болх беш а хиннав Дальни Востоке, кхычахьа, ше хьалкхийнача Нохч-ГIалгIайчене цIавалехь из къахьегаш хиннав «Сахалинтрансстрой» треста СМП-505. ХIанз Батыров болх беш ва Грозненски специализировании боахаме. Цо хьинаре дакъа лоац шоай коллектива обществени вахара юкъе, йизза кхоачашъю партийни порученеш.

Кердача Конституце проектах лаьца Батыров Рашида аьлар:

— Из проект ешача хана дагаух вай советски вахаре хинна доккхий а дика а хувцамаш, таханара вахар кхоллаш нийсьенна халонаш, из бахьан мехка чурча а доазол дехьарча а моастагIашца лоаттабаь къиза къовсам Из дерриге а даьд советски сага вахар тоадара, из паргIата ваккхара, мугIарера саг экономически а политически а хьакъехьа шийн мехка да а ваь дIаоттавара. Иштта советски сагага тахан хьаккхьча демократически бокъонаш, цунна тIадожа бехктокхаме декхараш дика хьахьекхад проекта тIа. Сона къаьстта дукхаезаелар цу тIара дан нанеи шоай бераш вай общества хила ма-боагIара боля нах хургболаш хьалкхедара декхарийла беш йола моттиг. Из доккха маIан долаш я. Вай лаьша боаккхаш хиннача дикагIчарех цхьа ловиа хинаб «ТIехье дика кхуйла хьа» яхаш. ХIара венна яхар-мо шийн беро фу ду, из мича лел хьожаш хила деза дан нанеи.

Рашида дика хьалкхедаьд шийн воIи йоIи. Шамал, Советски Эскаре еттара дика гIулакх деш хинна Даьхенна хьалхашка воIагара доагIа декхар дIаденна а ваьнча, хIанз Ведана райисполкома планови отдела заведующи ва, Хадижат цига архива заведующи я.

Кховзткъа шерал тIех ха яьнна ва Рашид. ХIанз а тIехьа юкъ-юкъе ходолийт шоаш цунна Даьхе фашистех лораеш баьча тIем тIа хиннача човнаш. Цар деча лазара а дIаяхача йIаьхача хана а магац из денал, хьинар дола саг къахьегачара ваккха.

— Со цIаккха а вахара юстараьваргвац, — йоах Рашида.

Ю. ЮСУПОВ.

КОММУНИЗМАХ ТЕШАШ ХИЛАР—КЕРДА ДУНЕ ХЬАЛДЕЧАР СИЙЛАХЬ-БОККХА НИЗ

(Йистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

ла маьхе дар, коммунизмагахьа вай дIахо дахара керда мугаш белгалдир, оттадаь деккараш кхоачашдара хьадда дола наькъаш белгалдир.

Феликс Эдмундович Дзержинскех дувцаш ца аьлча йиш яц революционни правопорядок чIоагIъечарча цун лоархIамах, Сийлахь-боккхача Октябра карагIдаьнцар лорадарах.

«МоллагIа революци цхьа тайпа мах болаш хул нагахьа санна ше лорае ховш из яле», аьнна Ленина дешаш довзеш да. Ленина хьийхад тIера Iокхайса эксплуататорски классаш дIаяргьяц е цIаьхха дIаяла йиш а яц пролетариато Iаьдал даьккхачул тIехьа. Цунна гуш хиннад цар духьале ерггйолга, хьадда хьалаш эттача классови къовсам нра а къиза а хьисап долаш хила тарлуга. Россе хиннача революце Ленина хийттар бакъдир.

Контрреволюци тIатаIар юхатохара хьадда гIулакхаш эшаш дар. Цунна жоп луш данза даргдоаца гIулакх хилар контрреволюцецеи саботажацеи къовсам лоаттабара Ерригроссийски чрезвычайни комисси хьаяр. ВЧК-на керте оттавир Дзержинский — доазув доаццаш парти тешаш, Ленин тешаш хинна саг.

Ленина тийшнача указанеша яхар кхоачашдеш Феликс Эдмундович Дзержинске лард еллар чекистски органий балха сийдолча оагIошта. Юкъарчал доацаш цо кулгал а деш Советски Iаьдала моастагIашца къовсам лоаттабаьча кIезига турпала оагIош юкъеяхьанзар цар. Дзержинске чекисташ Iомабора партена, вай социалистически Даьхенна доазув доаццаш мутIахьа хила.

Мохк халкъа боахам лергIабаккха болабеннача хана, йоахар дIахо Ю. В. Андропова, парте кхерамзлен органашта доал де а вуташ, Дзержинскена тIадул чоалханегIа дола экономически декхараш кхоачашдара керте оттилга. Из хьожаву машиннаькъий халкъа комиссаралла, цо вIаштIехьдоввкх тIемо йохаяь транспорт юхаметтаоттаелга. Цул тIехьагIа тешам лу халкъа боахама Лаккхерча совета кулгалле. Мехка социалистически индустриализаце яра ленински никъ чакхбаккхара хьинар дола къовсамхо а хиле дIаотт из.

Феликс Эдмундович вовзаш хинначар: революционни къовсамга гIолла болча соратникаша, балха тIарча новкъосташа белгалдора оамал цаI йолаш, эггара саготагIеи эггара халагIеи дола декхараш кхоачашдара массаза а тIавийрза из хиннилга. Партенеи халкъаи юкъе селла доккха сийдеш хинна из чIоагIа эхьэздел, сабар долаш саг вар, шийгара доагIар чIоагIа дIадехаш хиннеи кхычар терко еши хинна из гоама долаш вар доккхала хIама леладелгеи доккхала дош алари.

Бокъонца вола большевик-ленинец хилара тарра Дзержинский чIоагIа дика дог долаш саг вар: халкъа гаргга хилар, дега йIовхали адамлеи йоаллар цох. Уж оамалаш йизза гучаяьлар дайн-ноанойн довца бераш айлаюкъе деларца къовсам лоаттабеш.

Ленина, парте Iалаьмате чIоагIа терко йора кердача паччахьалкхен законаш оттадара, социалистически правопорядок хьахиларан дегIайоалаярай. Из болх къаьстта боккха социально - политически лоархIам болаш бар. ХIаьта из кхетаде доагIача тайпара кхетадеш а из бахьан кIаьд ца луш къовсам лоаттабеш а вар Дзержинский.

МоастагIаша йоахар пролетариата диктатура законностацеи правопорядкацеи тарлургйолаш яц. Из бакъ дацар. Бакъдар дийцача, керда строй хьалхарча деношка а денз йолаелар шийн законаш хьаде, пролетариата карагIдаьнна ерригa демократически гIулакхаш дIахо хьоши дегIадоаладеши. Къахьегамхой IотеIабара гера хинна Законодательство болхлойи ахархойи лоIам чакхбоаха форма а хинна дIаэттар.

Социалистически законность. Советски Iаьдал ше а санна чIоагIделар классови моастагIчунца къиза къовсам лоаттабеш.

Парте, аьлар Ю. В. Андропова, Октябра хьалхарча деношка денз лаьцар паччахьалкхен механизма массе а доакъошка социалистически законноста ленински принцип лелаяра никъ. Из дизза доагIаш дар ВЧК балха а. Советий къона республика лораяра органаш хьаяь яр чрезвычайни яраш санна. ХIаьта а, къиза классови къовсам латтача хьалашка а цар шоай болх бора революционни законий чIоагIача ларда тIа. Феликс Эдмундовича массазза а Iалаьмате чIоагIа хьадехар Паччахьалкхеи кхерамзлени милицеи органий беррига балха тIа революционни законаш кхоачашделга. Iаьдало енна бокъо кIезиг-дукха а харцахьа яхар магийтацар.

Советски - законащца парте политика керттера лостамаш хьагойт, паччахьалкхено обществана кулгалдара тешаме оатхал я уж. Уж белгалла хилара хьисап — из бокъонца йола демократизми йоккха гуманизми.

Вай законаш эргадувлаш тоалу советски общество чIоагIъяргеи дегIаяргеи хьежжа. Цунца цхьана царца дусаш да хьалха хиннaчох керттерадар— Ленина лард еллача принципий дар.

Цунна дола башха-дика масал да керда Советски Конституци — вай ханара белгалдаьнна дола политически документ. Советски паччахьалкхе дегIаяр ше ма-дарра, бокъонца хьахьокхаш а цунца цхьана из дIахо дIахьалхашкахьа яхара шерра перспектива луш а я из. Кердача Конституце лоархIам геттара кIоарга хьагучабаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева КПСС Центральни Комитета майски (1977 ш.) Пленуме яьча доклада тIа.

Конституце проект дерригача халкъо ювцаро тешавеш хьахьокх Керттера Закон советски наха шоай лоIами керттера хьашташи хьагойташ хилара тарра. Цар ювза бокъо а йолаш кердача Конституце демократизм ювз КПСС ЦК леррагIа дIахьоча наькъаца, шийн еррига таланти дерригa шийн низаши советски халкъа хьал-торо айяра балха, сийлахь-доккха гIулакх — коммунизм котъялара, дерригача дунен тIа машар хилийтара дIалуш хиларца партенеи халкъаи хьалхашка сий даьккхача Леонид Ильич Брежнева цIерaца.

Социальни къаманий Iоткъама саг кIалхара а воаккхаш. белгалдаьккхар оратора, сага шийн хьашташи обществени хьашташи хадданза вIашагI а дувзаш социализмо хьаю паччахьалкхеннеи сага шийнеи юкъера къаьстта керда отношенеш. Из кхы а кIоаргагIеи диззагIеи гучадоал дегIаенача социализма этапе.

Советски законаша хIара гражданина эггара шерагIа йола политически паргIатонаш лу, хIана аьлча социалистически общества демократически хьисапаца доагIаш из доландаь. Цунца цхьана цар лораю вай советски строй цу паргIатонех обществана зене долча, кхыча гражданий бокъонашта зене долча тайпара пайда эца гIертача къаьст-къастача нахах.

Социалистически обществера бокъонаши паргIатонаши шеръялара хьакъехьа, обществана хьалхашка хIаране бехктокхам лакхбалара хьакъехьа дувцаш, оратора белгалдаьккхар, дукха дуккхагIа болча советски наха шоай граждански декхараш кхоачашделга, бокъон законий дезалга дего къоабалдаь, оамал хинна, леладеча гIулакхий боарам хинна дIаоттар. Бакъда вай тераал ца деш дита йиш яц вай обществе хIанз а обществени декхар кхоачашдара уйла тоъал дегIаяиза долаш хилар.

ТIеххьарча шерашка партен правительствоси дукха мероприятеш яьй административни органий болх тоабара, квалифицировання кадраша уж чIоагIъяра даькъе. Таханарча деи декхараша, кердача Конституце доагIаш долча декхараша доагIаш дар кхы а чIоагIагIа дIадех суда, прокуратура, паччахьалкхен кхерамзлен, чурча гIулакхий болхлошкара, социалистически правопорядок лорадеш мел латтарашкара.

Паччахьалкхея кхерамзлен органийн чурча гIулакхий органийи болхлоша кхеталу шоашта тIадиллача гIулакха шоаш бехктокхаме хилар. Цар кхетаду шоай балха тIа дIадаха лезаш кхоачамбоацараш кIезига доацилга. Цар кхеталу вай парте Центральни Комитето дIадеххача тайпара шоай беррига балха боарам дIахо лакхбе безаш болга.

Паччахьалкхен кхерамзлен правопорядоки лораеш латтача советски органий низ — Коммунистически парте оагIонгахьара хадданза хьалхле лелаяри лаьгIа болийташ тIахьожам лоаттабари.

Цар низ — беррига шоай болх халкъеи Советски паччахьалкхени хьашташта тIаберзабаь беш хиларца ба, цар из халкъаца хадданза а органически а лоаттабу бувзам ларде а луацаш, цун тешам а бенна дуккхача къахьегаш болча наха хьал а лоацаш беш хиларца ба.

Тахан, аьлар Ю. В. Андропова, вай мохк Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически револющe 60 шу дизар дезде кийчлуча хана, уйла а яь хьабенача наькъага вай юха хьежача бIарга ца гуш диса йиш яц советски халкъо хIама хьакхоллаш бaь из Iалаьмате боккха болх, вай мохк социалистически дегIабоалабара наькъа духьала лаьттача, керда вахар хьалде вайна новкъарле яьча, Советий мехка къамаргаш Iовла гIийртача низашта духьал хадданза къовсам а лоаттабеш баь хилар.

Бакъда социализма моастагIий хIанз а бац тIема визаца йохае могаргдоацачa кхаьча йола керда строй кIал гIолла толхае е из дегIайоагIилга юха тоха гIертилгах юха бовла дага болаш.

Империализма лаьрхIа служба КПСС-еи Советски паччахьалкхени политико дехарIари цун шийн чуловцами цхьаккха хIамах эхь ца хеташ харцахьбаккха гIерт, советски бакъдараш Iаьрждеи яккха а йоагIаш идеологически диверси аьнна цIи яьккха йола шоай кхыйола бIеха акцеш чакхъяхеи гIерт.

Из дерригa, хала хете а, вай дахаш долча укх бирсача дунен тIа долаш дарех дIакъаьста доаца дакъа да. Цудухьа вай тахан а хила деза фелал лакха йолаш, социализма моастагIаша кIал гIолла лелабу тийша болх бохабара де мел доагIар деш. Цунна гу партена алхха паччахьалкхен кхерамзлен органий хинна ца Iеш. иштта ерригача паччахьалкхени обществении организацей, берригача коммунистий, вай мехкарча берригача гражданий я декхар.

ЛархIа бокъо а йолаш лоархI вай воашта карагIдаьнна эггара доккхагIйола хIама, советски общества идейно-политически цхьоагIо. Исторечухь хинна яц вайчоа тара йолаш, иштта общества еррига классаши социальни группаши, мехка къамаши халкъаши чIоагIа цхьа дезал а баь вIашагIкхотаде могаш обществени строй. Духьал советски общества идейно-политически цхьоагIон селла боккха низ хилар бахьан долаш цунна духьал эггара чIоагIагIа атакаш ю социализма моастагIаша.

Цунца, масала, дувзаденна да малхбузен пропаганда «бокъонехи паргIатонехи» долча дешна, —«диссидентлаш» оалача деша гонахьа еразккхийта хабар. Белгалдаь доагIа «диссидент» яха дош общественность тувлаяра пропагандисташа гоза хьадагалаьца хIама долга.

Дукха ха йоацаш ше даьча къамаьлаца новкъоста Л. И. Брежнева ходам боллаш хьайийцар цу деша хьакъехьара партийни позици. «Вайцига, — аьлар цо, — дукхагIбараша еча тайпара йоацаш «кхыча тайпара уйла елга», обществени вахара цу е вокх оагIоний критически мах белга соцадаь дац. Нийса а йолаш критика еш, гIулакха новкъостал деш къамаьлаш деш болча критикех шеца критика ю нах лоархI вай, царна баркал а оал. Харц критика еш бола нах тувлабеннараш санна лоархI вай».

«Диссидентство» мичахьара хьадоагIаш да дийцачул тIехьагIа докладчика аьлар:

Чурча а арахьарча а политика даькъера хIара корта болаш мел йола решени, кердача Конституце проект ювцарах тарра, дерригача халкъага ювцийтача хана, парте политика советски халкъо шийн дулхах-цIийх дола гIулакх санна хьаллоацача хана, цу политикана тIехьа харжархоша практически бIаь процент кхаж тоссача хана из деший вай общества идейни политически цхьоагIо хилар тешшаме бакъдеш дола хIама!

ХIаьта из дерригa дий советски общества моральни а юридически а боарамашца тарлуш доаца гIулакхеш доакха цхьацца бола нах дегIаенача социализмана юкъе хургбац яхилга?

Керда общество, керда коммунистически цивилизаци хьаелга — чоалхане а хала а процесс. Кхыча тайпара хила йиш а яц цун.

ХьалхагIа аьннача тайпара, тувлавенна харцахьаваьннaчоа вийцига новкъостал ду, царна нийса хьехам бу, цар тувлабалар дIадаккха гIорт. Кхыча тайпара ца хилча далац «кхы тайпа уйлаш яраш» оалаш бола цхьабола нах шоай гIулакхашца советски законаш телхаде белча. Цу тайпара нах геттара кIезига бале а вайцига хIанз болаш ба, хала хете а, къуй, кхааш ийдераш, спекулянташ, кхыбола уголовни преступникаш болаш санна. Цар а вокхар а вай обществана доккха зе ду, хIаьта цудухьа советски законаша дIадехарашка хьежжа дизза доагIаш дола таIазар де доагIа царна.

Социлизма дунеи капитализма дунеи идеяшта юкъера къовсам, аьлар дIахо докладчика, Октябра хьалхарча деношка денз хьабоагIаш ба. Идеологически къовсам хьахиннаб социальни дегIаахара, классаш йолаш хиларен цар къовсамеи тайп-тайпара общественни строяш йола паччахьалкхенаш йолаш хилара объективни законегIа.

ТIехьарча шерашка чIоагIа къахьега дийзар «шийлача тIемагара» дунен халкъашта юкъера кхоххам кIаьдбарга довлара. Тайп-тайпара общественни строй йолча паччахьалкхенашта юкъе отташ латт (из процесс чоалхане а массазза а тайжа йоацаш дIайоле а) машар латтийтарен вIаши пайда а боалаш цхьана гIулакхаш леладарен хьашташа дIа ма-деххара йола керда отношенеш. Бакъда, цу хьалашка а социаш бац идеологически къовсам, вешта аьлча, из е вож социальни система дикагIа е вогIа хилар, прогресса лакхаленашка адамле югаш долча наькъех къувсилга. Из тайпа къовсам дIахо йодача хана хиланза баргбац. Цунца цхьана дунен халкъашта юкъера хьал унахцIена хилийтара идейни къовсама сфера «шийлача тIемо» юкъе дитачохи тIатехачохи Iоценъяр лоархIаме условие лерхI вай парте.

Цох аланза валац малхбузен державай дукхагIа реакционни дола гIозараш «психологически тIема» воча практиках чIоагIа тоссалуш доландаь. Вай чурча гIулакхашта массазза а юкъе гIерта безам болаш хилар, доацар тIаккхолла гIерташ лелаю пропагандистески кампанеш, кхоххам кIаьдбара, хельсинеки соглашенеи чулоацама духьала йола моастагIал доалла уйлаш хилара дола тешал ца лаьрхIача далац советски халкъ.

ВIаши дувцар кхетаделгеи тешаш хилар чIоагIделгеи тахан лоархIаме хьал да машар чIоагIбара, герзашца кийчлуга сихдара доазув оттадара, герзаш Iодахкараи дунен халкъашта юкъера хьал унахцIендараи тIадерзадаьча низаша толам баккхара.

Октябра тIехьарча кховзткъа шера Коммунистически парте кулгал а деш советски халкъа сийлахь-доккха хувцамаш даьд обществении вахара дерригача доакъошка, адамле исторически дегIанра берригача леламо хьалхадаьха овлан тIара дешаш практически къоастадара масал делар. ХIаьта тахан партенеи новкъост Л. И. Брежнев керте латтача ЦК-ен гойахьа айхха кхота а денна тешшаме додаш да коммунизма новкъа, Iалаьмате чIоагIа политически къахьегамеи хьинар айденна къовсам лоаттабу КПСС XXV съезда исторически решенеш, иттлагIча пятилетка йоккхий а чоалхане а, цунца цхьана дегаш ураовттадеш а йола планаш кхоачашъяра тIехьа.

Къахьегамеи тIем тIеи, дерригача вай вахаре вай дегаш урауттадy даим яхаргйолча ленински идеяша, уж сийлахь-йоккха идеяш кхоачашъяра чIоагIеи воаж ца кходеш къовсам лоаттабе Iомалу вай Феликс Эдмундович Дзержинский юкъевоагIаш хиннача большевикашкара - ленинцашкара. Вайна уж хинна а хиннаб бусаш а ба коммунистически тешама а революционни алан а хьоккхам а болаш. Уж даим вайца ба коммунизм котъяккхара духьа лоаттабеча къовсаме. Царна дикагIдола памятник — советски наха карагIдувла деррига дунен-исторически хIамаш, аьлар оратора ше йистевоалаш.

Ю. В. Андропова докладага чIоагIа уйла тIаяхийта ля а дийтIар тIоараш детташ дукхазза из юкъагI а даьхар.

(ТАСС).

ТУРКМЕНСКИ ССР. Челекен яхача ахгIайрен тIа мехкдаьттен гази лохаш йола буровой мастер коммунист Алдыров Агафенди керте латта бригада дикагIъярех лоархIаш я «Каспморнефть» яхача объединене Челекенски форда разведочни управлене. Хьалхалаттача коллективо толаме кхоачашду Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара сийна тIайиша декхараш. Цо хIанзе а кхоачашъяьй форда бухе бурув тохара шин шера план. Бурув техад 2337 метр кIоарга, из хул планагIа лаьрхIачул дуккха дуккхагIа.

СУРТА ТIА: мастера А. Алдырова бригада болх беш йола № 31 йола буровой установка.

А. САПАРОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ХЬАЛХАЛАТТАРИЙ ОПЫТ—МАССАНЕНА

ХЬИНАРЕРА КЪАХЬЕГАМ—ТОЛАМИЙ ЛАРД

КПСС XXV съезда решенеш толамца кхоачашъяра тIагIертта къовсам лоаттабеча «Малгобекнефть» НГДУ коллективо дика къахьегама толамаш доах укх юбилейни шера. Мехкдаьтта даккхара бархI бетта план 102,4 процент кхоачаш а еш, планагIа лаьрхIачул совгIа даьккхад 6650 тонн мехкдаьтта.

Укх шера хьалхарча ах шера социалистически яхьа итогаш йича республикерча мехкдаьттахошта юкъе хьалхара моттиг а йоаккхаш «Малгобекнефть» НГДУ коллективана елар КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела Ше байрахк. Иштта республикански Сийлен улга тIа а йихьар из.

Управлене болхлой мехкдаьтта доаккхаш ба укх тIехьарча хана разработкаш яьча тIоанашкара. Цу хьалашка хадданзеи боврамагIеи болх беш хила еза къаьнарча фонда скважинаш. Цо торо хулийтаргья паччахьалкхен плани тIаийца социалистически декхараши толамца кхоачаши тIеххкхоачаши де. «Малгобекнефть» НГДУ 539 эксплуатационни скважина я, царех 505 тIехкIоарга насосни а йолаш. ЦIаьхха болх ца беш сеца моллагIйола скважина сиха юха болх бе йолаялийтар скважинашта текущи ремонт еча бригада керттера декхар да. Уж балхаш деш управлене йиъ бригад я.

Царна юкъе хьинаре къа а хьегаш социалистически яхье хьалхалатташ хиларца белгаляьнна я коммунист Крамаренко Петр Михайлович керте латта скважинашта текущи ремонт ю бригада. Из бригада цкъа санна дуккхаза а управленерча бригадашта юкъе яьржача социалистически яхье котйийнай, КПСС XXV съезда сийна долча республикански Сийлен книжка тIа йихьай.

ДIадахача шера яьржа хиннача Ерригсоюзни социалистически яхье СССР мехкдаьтта промышленноста Министерстваи мехкдаьтта, химически, газови промышленноста болхлой профсоюза ЦК-и кхоалагIа моттиг а хьожаеш ахчан премиелар цу бригадана.

Из моттиг цунна йоагIаш хьожаяьлга хьахьокх цо соахка даьхача къахьегама толамаша, шера планагIа ремонт а яь скважинаш болх бе йолаялийтар план 111,9 процент кхоачашйир цо.

ЦхьоалагIча районни инженеро - технологически службера скважинашта гIулакх деш, царна ремонт еш я П. М. Краменкое кулгалду бригада. Кхыча бригадашкарча техникал дуккхагIа техника яц цу бригаде. Цунга я трактор-подъемник, аьшка соалоза тIалатта культбудка. Цхьабакъда П. М. Крамаренко керте латтача бригадас хIара бетта, хIара шера доаха къахьгама толамаш тIа-тIа дикагIа хул.

Мишта вIаштIехьдоал цун иштта дика толамаш даха? Технически, технологически, организационни даькъе цо беча балхах лаьца масалаш доаладе йиш я. Балха юкъе а кхухьаш кхетамца пайда эц кердача техниках. Масала, насосно-компрессорни турбаш дIатIа-хьатIа хьувзаеча пайда ийбу бригадас АПР-2ВБ яхача механизмах, штангаш дIатIа-хьатIа хьувзаеча пайда ийбу АШК яхача дIоагIех, бригадерча рационализатораша эргадаьха хийца а да. Иштта кхы дукха а кердадараш производствана юкъеккхувл цо. ХIаьта а бригада доаха къахьегама толамаш тIа-тIа тоадалара керттера бахьан да нийсеи кхетамцеи къахьегам вIаштIехьбаккхар. Хадданза йолча графиках къахьегаш я бригада, цо торо хулийт балха ханах бизза пайда эца, ремонт еш йоаккха ха кIезигье, скважинаш болх ца беш латтаргйоацаш гIулакх де. ПроектагIа лерхIача тайпара чакхйоаккх скважинашта еш йола ремонт.

Шерaи бетташтеи йола план йоацаш кIира йола заданеш я я бригада. Цудухьа ремонт дIа а йолаялехьа мастера а ерригача бригадана а ховш хул малагIаш да де деза ремонтни балхаш, бокъонца тохкаш хьож уж нийсъяла тарлуча халонашка. Ремонтни балхаш дIадоладалехьа скважинага хьожаш чакхвоал мастер, эшаш йола материалаш, оборудовани хьатIазза йий хьож, приемни тIаьшка хьож, подъемник лела еза никъ белгала боаккх. Скважинана ремонт е дIайолаялехьа деш дола кийчон балхаш хадданза лаьттан кIала скважинашта ремонт еча мастера тIахьожам а лоаттабеш ду.

Айхха бувзам лоаттабу бригада ремонтникаша технологически службаца. Мехкдаьттахоша шоай хьинари низи кхобаш скважинана ремонт еча мел эша материалаши оборудовани ханнахьа хьатIаозара. Цудухьа бригадас болх боацаш латташ ха зехьа йоаяц.

Дийнахьи буси йола задачи бригаде дIаекъ сменашта. Сменана керте латтача хIара оператора дIабоавийт сменагIа цун коллективо бе беза болх. Из толамца кхоачашбара оарцагIбоах сменера ремонтникаш.

Цхьан-шин дийнахьа къахийга а ца Iеш бIарчача бетта болх бергболаш санна ремонтникаша дика кийчъю шоаш болх бе безаш йола моттиг. Бокъонца хьежа а хьежий кийчъю ремонт еча эшаргйола оатхалаш, дIоагIаш, обтирочни материалаш. Чакхьяха езача технологически операцешка хьежжа йсагI-йоагIача дIаоттаю уж. «Скважинашта еш йола ремонт ханал хьалхеи дикеи чакхйоаккхаргья» яхача девизагIа къахьегача бригадас тIагIертта къовсам лоаттабу хIара балха минутах бизза пайда эцара. Ремонтни балхаш доацаш йиса ха оатхалашта ремонт еча оборудованена профилактика еш дIайохийт цар, смазка ю оатхалаштеи оборудованенеи. Иштта къахьегам вIаштIехьбаккхар бахьан долаш цхьаккха тайпа хьовзам ца нийслуш дIадолх ремонтни балхаш.

Цудухьа уж балха тIа тешаме а я, ремонтни балхаш деча хана балха ханах бизза пайда эца а вIаштIехьдоал. 1976 шера пайда ийца балха ха 99,2 процент хилар 1975 шера пайда ийцар 88,4 процент мара йоацача.

Цхьан скважинана ремонт еш латташехьа вокханна ремонт яра йола кийчо ю. Цудухьа бригада болх боацаш сеца моттиг нийслац. Лаьттан кIала скважинашта ремонт яра технологех бригада доакъашхой тIехдика кхеташ хиларах ремонт еча цхьаккха тайпа брак нийслац. Ремонт яь яьнна скважинаш дика оценка а луш массаза дIалу цар цхьоалагIча инженерно - технологически служба мехкдаьттахошка.

Бригада болхлоша шоаех цхьа дезал лоархI. Шоайла эшаш дола гIо-новкъостал ду, безаме, тIера ба. Ше-шийн участкера болх дика дIабахийтара даькъе хIаранена тIалатта бехктокхам дIабоввийтаб, бокъонца лостам баь мара шийн новкъостага дIалац цо смена. Бригадера хIаравар массехк балха говзал йолаш ва. Цудухьа оператора метта дIа а эттa болх бе хов машиниста, иштта оператора а хов машиниста бол бе. Хувца ца луш дуккхача шерашка къахьегача ремонтникий балха тIа йоккха опыт йолча цар керда методаш юкъеккхувл шоай балха юкъе. Ремонтникашта инструктивни карта дика ховш хиларах вIаштIехьдоал оптимальнии нийсеи приемаш балха юкъеккхувла.

ЦаI массанена тIехьа массана а цхьаннена тIехьа яхача коммунистически принципах къахьегаш ба бригадера ремонтникаш. ХIаравар дог лазаш, ва шоай производствах, чакхдоаха ремонтни балхаш дукхагIеи дикагIеи хилийтара шоашта тIалатта бехктокхам кхетабу массане а. Кхерамзлен техника бокъонаш бригадас толхаяь цхьа моттиг нийслац. Чоалханера болх дIаболабалехьа де дезар керда доаккхаш инструктаж ю бригаде. Цудухьа укх тIеххьарча шерашка цхьаккха тайпа моттиг нийсьенна яц ремонтник лазаваь е бригада болхлоша къахьегамеи производственнии дисциплина толхаяь.

Иштта къахьегача бригаде хьинаре къа а хьегаш башха-дика толамаш дахарца белгалбаьнна ба операторaш, иссалгIача пятилетка ударникаш И. М. Малевин, А. П. Дегтярев, подъемника машинисташ И. Д. Демяхин, П. Л. Коков, кхы дуккха бараш а. Цар массаза а тIеххкхоачашду шоаш тIаийца социалистически декхараш.

З. СИЗОВА,
«Грознефть» объединене отдела йоккхагIйола инженер.

СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ОКТЯБРА 60 ШУ ДИЗАРГА

БЕЛОРУССИ: СССР ЦХЬАН ДЕЗАЛЕ

ОКТЯБРА НАЬКЪАГIА — КОТАЛОНИЙ НАЬКЪАГIА

И. Е. ПОЛЯКОВ,
Белоруссин ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель.

«Вай хьаяьй керда общество, ше мара хIанзалца адамленна йовзанза йола общество. Из — кризисаш йоаца, экономика хаддаиза дегIяуха, тоаенна социалистически отношенеш йола, бокъонца йолча паргIатон общество... Из — кховненах чIоаггIа бIубенна, сийрда коммунистически перспективаш йола общество. Цунна хьалхашка хьаделладеннад дIахо массе оагIорахьара прогресс яра шерра наькъаш».

(Л. И. Брежнев. Парте XXV съезда енна КПСС Отчетни доклад).

Владимир Ильич Ленина цкъа санна дуккхаза а белгалдаьхад, социалистически революце деррнгача декхарех эггара кертереи эггара чоалхане гIен дола ший декхар — кхолламаш делга хилар. Из геттара дика кхоачашдаьд советски халкъо. Революце из кхолламий низ къаьггIа хьагучабаьлар советски Iаьдала эггара хьалхара декреташ бахьан долаш ший экономика, культура, паччахьалкхел паргIатта дегIакхувла бокъо кхаьча къамий республикаш дегIанхкарах.

Цхьан хана тIехьайниса хинна Белорусси социалистически строя хьалашка СССР бIарччача халкъбоахама комплекса йоккхийча экономически районех цаI а хинна дIаэттай. Тха республика юхь моцагIе а денз белгалъяьккхай шийна доагIача даькъа ерригача общественни продуктах хIана 60 процент совгIа кхоачача индустре. Тхапцига хьаю тракторашн комбайнашн, силос хьокха комбайнаш а электронно-вычислительни машинаш а, программни управлении а йолаш йола автоматически линеши агрегатни станокаши, мехкдаьтта продукташ а, радиоаппаратура а, фотоаппаратураши сахьаташи, кIадаш а кога гIирс а, дуккха кхыйола промышленни продукци. Алхха экспорте ух республика предприятеша арахеца йиь бIаь совгIа цIи йола хIамаш. Алхха укх тIеххьарча шин пятилетке — бархIлагIчеи ийслагIчеи — республика промышленни потенциал шозза хIана хиннаяц аьнна йоккхагIа хиннай.

Бокъонца парте XXV съезда установкашка хьежжа дегIаух Белоруссе промышленность укх пятилетке. ДIадахача шереи укх шера ялх беттен плановн заданеш лоархIамегIарча хьокхамашта кхоачашн тIеххоачашн яьй. Промышленни производства объем бIарчча хьанйцача иттлагIча пятилетка шерашка дукха совгIа-эшашагIа йоацаш цкъан ахаззеи йоккхагIа хургья республике.

Производствана массе оагIорахьара механизацни концентрацни яра наькъагIа дегIаух тха социалистически юрта боахам. Цу даькъа эшача гIулакхашка паччахьалкхено бархIлагIчен ийслагIчен пятилеткашка дIадахийтад цул хьалхагIа дахача итт шера дахийтачул 3,5-зза дуккагIа ахча. Ший куц бIаргашта гуччахьа хувц хьалха Белоруссе эггара къегIчарех цаI хиннача района — керда агропромышленни комплексаш хьалъе лаьрхIача Полесья.

Социализмо сихха дегIайоалаяьй дуккхача советски къамий культураца айхха ювзаенна йола белорусски халкъа культура. Iалаьмате шера яьржай къахьегамхой общеобразовательнии специальнии кийчо. Тха республике халкъа боахаме къахьегача городе бахача наьха диъ даькъах кхо дакъеи юрта бахача нахах 40 процент хIана бал аьнна бараши лакхереи юкъереи (йиззаи йизза йоацеи) образовани йолаш ба. Республике къахьегаш ва 858 эзар дипломированни специалист, хIьта уж 4,5-зза дуккагIа хул ерригача паччахьа Россе хиннарел.

СССР къамийи народностийи бокъонаш, СССР Конституце проекта тIа белгалдоаккхаш ма-хиллара, юридически меттел, фактически а цхьатара хиннай, уж кхотаденнад керда исторически общность — советски халкъ а хинна. Белоруссе къахьегамхоша, берригача советски наха а санна, Коммунистически парте кулгалца сийленца хьабенаб Октябро дIаболабаь революционни къовсамен социалистически кхолламийи никъ. Советски Iаьдала 60 шу дизара творчески низех тоаденна а долаш, даьрехи карагIдийннарехи патриотически доккхал а деш, парте сийлахь-доккхача гIулакхо — коммунизма гIулакхо дIахо йоахаргйолча, кхы а йоккхагIча коталонех кIоаргга дог тийша, а долаш накъадода белорусски халкъ.

(ТАСС).

Жадино. Ше дика хилар хьахьекха я «Белавтомаз» производственни объединене белорусски автомобильни завода продукци. Цун самосвалаш лел мехка ерригача республикай наькъашка, йоккхача гIишлонашка, карьерашка.

ХIанз промышленни тохкамаш деш я укхаза кIор кхухьаш йола 120-тонни машинаш. Конструктораша хIанззе а пла-наш увттаю 180—300-тонни машинаш хьае.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара баха ма-боагIара накъабахара автомобилестроителаша лаьрхIад 7-ча ноябрга планал совгIа 1,5 миллион сома продукци арахеца.

СУРТА ТIА: «БелАЗий» керттера сборочни конвейер.

А. КУЗЯРИНЕИ
А. НИКОЛАЕВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

«АВАНГАРДА» ДЕГОНДАЛЕ

«Дуккха бараш 1—2 дистан тIа бах, хIаьта цу тIара шоашта даьал хIама даккха ца а могаш, помещикашта чуотта болх. Ах меца, биркъе бола уж даим, бокъонца шоай физически низах боххалца, лазаро е Iоажало лоалах мукъабаххалца йолча хана болх беш хул». («Къилбаседа-Малхбузен оаз» яха газет, 1916 шу. Гродненски губернерча къеча ахархошкарча хьалах).

Къахьегама ди наккдаьиначул тIехьагIа шоай колхоза центральни поселке гIолла воалавалар дезаш ва Петр Иосифович Деньщиков. Гродненски лаьттан тIа хьахинна «Авангард» йиллар из ва. ДIаяха геттара дIаьннай «Къилбаседа-Малхбузен оаза» тIа йийца унзаре быт. ХIана кIайча тIох еттача коттеджашка бах укхаза кIотарашкареи юртилгашкарен хьабоалабаь ахархой. Квартираш шозза вIаштIаръяь я: кIалхьагIа — хьаьша цIа, кухни, берий цIа, лакхе — бийша бада цIа. ХIара цIагIа мел эшар да—юкъа а хIаране а хьийгача къих хьахинар.

Республикерча дикагIа болча зодчеша оттаяьча проектагIа хьаьлъяь колхозни городок — цIаккха а ца хувцалуш 1951 шера денз «Авангарда» кулгалдеш хьавоагIача Социалистически Къахьегама Турпала Деньщиковна дагадаьллар кхоачаш хилар. Бедняка воI, цхьаккха бокъо йоацаш батрак хинна из ший лаьттан да а хинна дIаэттав Малхбузехьара Белорусси сийлахь - йоккхача Советски Даьхенах хьатехачул тIехьагIа. ТIом хьайвача хана фронте, тIемашка ший керда вахар лорадеш хийнав советски салте. Юртсовета председатела йIайхача посте волаш юха дийндаьд хьамсара Iаьдали тIема аьнко хьалдиза хьамсара лаьттеи.

— Колхоз вIашагIйоллача дийнахьа, — яхаш дувц цо, — оаха дув биаьбар керда общество хьалъерий хьалхарча мугIарашка хила, дув биаьбар Октябра идеяшта тешаме хила. Юххьанца деррига а 240 гектар мара лаьтта дацар колхозе, 12 етти массехк говри мара яцар. ХIаьта хIанз «Авангардерча» хIаранена техника моторех боалла 20 говра совгIа низ кхоач. ХIанзарча техникаца бийзача, са ца кходеш болча ахархой къахьегамо хийцад лоабата яькха лаьтта.

Масала, соахка колхозо паччахьалкхенга юртбоахама продукци йохкара ерига планаш тIеххоачашийр, 4,5 миллион сома доход яьккхар. ЦIена пайда — 1,3 миллион. Колхозхочун бетта юкъера алапи 160 сомага дIакхаьчад.

Иштта къахьийгар «Авангардерча» колхозхоша пятилетка хьалхарча шера. Шера я цар дIахора планаш. Хьалъе лерхI, масала, хIара дояркага бIаь хьайба лелалургдолаш йола 1600 Iатта лаьрхIа шурий комплекс. Цун документаци хIанзле кийча я.

КарагIдаьнна социальни хIамаш — «Авангарда» председатела «дукха еза бакъ», цун керттера дегондале. Из керте латтача колхозе хIара ялхлагIа вар юкъера е лакхера образовани йолаш ва. Берригача колхозхошта алапи а долаш отпускаш тел, хIара шера ворхI бIаь эзар сомага кхаччалца хьежаду социально-культурни мероприятештеи чуIе цIенош хьалдаран. Цунах доккхал ца де йиш яц!

К. БОЛОТЕВИЧ,
ТАСС корр.
Гродненски район.

Кховзткъа шу исторена — бIаргцIацкъам тоххал ха мара яц. ХIаьта а хьалхашкахьа ухаш цу юкъа мел гаьна яьннай Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце граждански паспорт денна йола таханара Белорусси! Мел чIоагIа хувцавеннав революци ялалехьарча литературо вайна вовзийта, цхьан хана шийх саг а ца лоархIаш хинна из белорус («Полещукаш да вай, нах а доацаш»).

Халкъа дIаяхан хIанзарен ханаш вIаший ниисъяр духьа оаха газет дешарашта могаду уйланца исторически документаша, къаьнарча газеташ тIарчен журналаш тIарчен статьяша хьалхадаьхача цхьадолча адресашка гIолга. Цо новкъостал дергда КПСС XXV съездо хьалхашка оттадаь деккхараш кхоачашдар духьа шоай са ца кходеш къахьегаш боахкаш ший нах а болаш долча белорусски лаьттан сийлахь - доккха кердадар шаьра бIаргагора.

СУРТА ТIА: Белорусски ССР столица — Минск. Якуба Коласа майда.
А. КУЗЯРИНЕИ А. НИКОЛАЕВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ТЕШАМЕЧА ДОТТАГIИЙ ГОРОД

«Тешамеча доттагIий город оал тха Солигорсках. Ткъаь кхойтта къамах бола нах багукхаза къахьегаш».

Къона инженер украинец Виктор Шербина Солигорски комбината шоллагIча руднике балка вепача хана цу сахьате ходелар цунна доттагIалеи вIаши новкъостал дареи хьал. Цун эггара хьалхара предложени — транспортни комбайнашта еча управленена механизаци елга — раьза хинна хьаллаьцар цхьана къахьегача новкъосташа. Массане а цхьана кийчйора управлене аппараташ. Хьахиннар: цхьа эзари ах эзари совгIа болхло мукъаваьлар.

Солигорске къахьегаш мел барашта шоай вахареи кхелеи гучадаьннад кердача Конституце проекта тIа дIаяздаь хIамаш: шоай творчески хьинари кхетами дегIабоалабара йола бокъо.

ДоттагIали вIаши новкъостал делгеи дуккха хьалхагIа денз традицеш йолаш хьадоагIа городе. Полесьера индустриальни гигант берригача мехко хьалйир: 700 совгIча промышленни предприяте лоатта а яьй, лоатта а ю комбината оборудовани. Дукха къамаш даха Солигорск къона я, цига бахача гражданий юкъера ха — 24 шу. Хьинар айлуи творчески хIамаш карагIдувлеи ха я из. Цудухьа городе бахараша — цхьан наьна-даьхен бераша шоай башха-дикача гIулакхашца айю цун къахьегама сийле.

К. ТЫЧИНА.
ТАСС корр.

РЕСПУБЛИКА ПОРТРЕТА БЕЛГАЛОНАШ

Хьахинна ха:

1919 шера 1 январь. СССР-а юкъеяхай 1922 шера 30 декабре, Советски Социалистически Республикай Союз эггара хьалха хьае дагадехарехи хьаьрехи цаI а йолаш.

Дезалхой:

9,5 миллион саг — 100 совгIча къамийи народностийи викалаш: белорусаш, эрсий, полякаш, украинцаш, жугатий, татараш, литовцаш, латышаш, эрмалой, чувашаш, молдаванаш, мордовцаш, кхыбараш.

Iа моттиги территори:

Малхбоален-европейски (Эрсий) шаьрача арен малхбузехьарча даькъа тIа улл. Территори — 207,6 эзар квадратни километр (560 километр къилбаседехьара къулбехьенгахьеи 650 километр малхбузехьара малхбоаленгахьеи).

Даьхено денна совгIаташ:

Ленина шин орден, Октябрьски Революце орден, Халкъий ДоттагIала орден, 462 белорусаи республике хьалхийнараштеи Советски Союза Турпала цIи еннай, алхха халкъа боахамерча 6.182 болхлочоа Ленина орден еннай, 741.625 ордени медалаши еннай республикерча гражданашта.

Дунен халкъашта юкъерча организацей гIулакхашка дакъа лацар:

Дунен халкъашта юкъерча 57 организацеи цар органийи член, цу даькъе ВIашагIкхийттача Къамий Организаце член-основатель.

Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лацар:

СССР деррнгача халкъий къонгашца оагIув оагIох а тéха Сийлахь-боккхача Дай-мехка тIем тIа лийтаб миллион совгIа белорусаш. Фашизмана духьала лаьттача къовсаме вийнав республике бахача нахах хIара виълагIа вола саг. Белоруссе 60 процент гаргга територи партизански эскара тIахьожам болаш хиннай.

Герз кара а няна гуччахьа къовсам лоаттабаьб 374 эзар саг юкъе хиннача 1.255 партизански отрядо, тородашкеи юрташкеи хинкаб 70 эзар совгIа подпольщикаш — СССР 70 къамахи народностахи бола викалаш.

Къахьегама гIулакхаш:

Республико хьаю ерригача Союзе арахецача калийни удобренеех 43 процент, химически хьоасех 16 процент, металл телача станокех 14 процент, тракторех 15 процент.

Паччахьалкхено эца ялат 1965 шерагара 1976 шерагa кхаччалца диазза хIана хиннадаи аьнна дукхагIа хиннад. Соахка духхьашха гулъяьй 14 миллион тонн коартолаш, хIара гектара тIара хьувкъам 168 центнер а йолаш.

ИйслагIча пятилетке Белоруссе хьадаьд машиний оборудоване, аппаратий, приборий 600 совгIа керда тайпа, арахеца доладаьд промышленни продукце 1.220 керда тайпа, вешта аьлча бархIлагIча пятилеткечул 2,4-зза дукхагIа.

6 миллион совгIча киловаттага кхаьчаб Белоруссе электростанцей низ ийслагIа пятилетка чакхйоалаш.

«Минск» яхача серех йола вычислительни машинаш шерра пайда эцача эггара чIоагIагIа яьржача советски ЭВМ-ех я. Мехкарча 2.000 совгIча организаце лелаю цу серех йолча ЭВМ-ий математически Iалашо.

Социальни хьал:

Укх тIеххьарча итт шера къаман доход 2,3-зза дукхагIа хиннай.

ДIаяхача пятилетке алхха пенсешкеи пособешкеи дIадахад 3,3 миллиард совгIа сом, вешта аьлча бархIлагIча пятилеткечул 63 процент дукхагIа.

Советски Iаьдал латтача шерашка Белоруссе саго вахаш йоаккха ха юкъера лаьрхIача 72,5 шерага кхоачаш лакх а еннай, дунен тIа эггара йIаьхагIа я. Ах бIаь шу хьалхагIа 40 шерал лохагIа яр из.

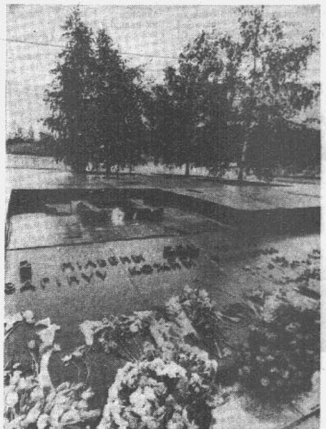
(ТАСС).

ТIехдика болх беш я Брестски производственни кIувсашмоашош деча объединене коллектив. Сийлахь-боккхача Октябра юбилея сийна предприяте къахьегамхоша лаьрхIад заданел совгIа 2 эзар квадратни метр кIувсаш хьаде. Шоай декхараш сийленца кхоачашду цар — шу доладелча денз мах беча организацешкеи доазол арахьеи дIаяхьийтай цар 1600 квадратни метр планал совгIа хьаяь кIувсий изделеш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа): ОТК контролераш А. Кондратюк, Г. Макарова, производственни дешара инструктор Н. Данилюк кийчача продукцега хьожаш ба.

А. КУЗЯРИНЕИ
А. НИКОЛАЕВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

Хатынь яха белорусски юрт 1943 шера бIаьсти фашистски карателаша юхаяь дIаяьккхай. Гитлеровцаша дийна боллаше а боагабаьб 149 саг, царех 75 бер а долаш. Боабаьрий сийна юрт иллача метте хьалъяьй мемориальни комплекс.

СУРТА ТIА: Даим йоага цIи. Цунна юххе дIаегIа ягIа Iаьрждакха кхо га — из я белорусски лаьтта хIара виълагIа вола саг фашистий кулгагIа венна хилара символ.

А. КУЗЯРИНЕИ
А. НИКОЛАЕВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ДНЕПРА ТIАРА ГИГАНТ

«1930 шера 7 ноябре Могилеве болх бе йолаялийтай СССР-е эггара йоккхагIа йолча искусственни хьоаса беча фабрикех цаI. Низ болча, къамап пролетарната кадраш чIоагIъеча предприятеца йIаьхий хиннай Советски Белорусси...»

(«Искусственное волокно» яхача журнала тIара, 1930 шу).

Цу хана я а яр тха фабрика Советски Союзе эггара йоккхагIа. Геттара лоацача хана — 15 бетта хьалйир оаха из, хIана аьлча берригача мехко новкъостал дора тхона гIишлой материалашца, оборудованеца, нахаца. Укхаза къахьегаш бар мехка ерригача республикашкара комсомольцаши кагирхойи. Болх бе йолаялийтачул тIехьагIа дукха гIишлонхой фабрике болх бе сайцар. Аз а иштта укх предприятеца йийзар сай кхел: прядильщица, цул тIехьагIа мастера помощник хилар сох.

Са наькъагIа болабелар соца болх беш хинна дукха са новкъостий. Фабрикаца цхьана хьалкхувра уж. Тха предприятех кхы цIи тиллар — В. В. Куйбышева цIерагIа искусственни хьаьса завед. БархIлагIча пятилетке даьха толамаш бахьан долаш Октябрьски Революце орден елар цунна. Правительственни совгIаташца белгалбаьккхар предприятерча 800 совгIча болхлочун къахьегам.

Заводо - ветерано юхьиг дIайолайир Могилеве доккха хими дегIадоаладара. БархIлагIча пятилетке Днепра дехьа берда тIа хьалйир кхы а боккхагIа низ бола предприяти — шера 50 эзар тонн лавсан арахецаш йора синтетически хьаьса комбинат. Из а иштта геттара лоацача хана чухь хьалйир. Цунах лаьца дар «Санди таймс» яхача английски газето «Могилевна юххера гигант» яхача статья тIа яздаьр: «Эрсаша Могилевна юххе даьр — из бокъонца дола денале гIулакх да».

Хьалхарча пятилеткай шерашка искусственни хьаьса фабрике хьахинна стахановски болама сийлахьа къахьегама традицеш химикий цхьан поахалгара вокх поахалга дIател, ебаш латт. Иштта хIанз а социалистически яхь яьржай объединене Сийлахь - боккхача Октябра 60 шу дизара баха ма-боагIара накъабахар, иттлагIча пятилетка планаш хаиал хьалха кхоачашъяр духьа. Коммунизмана болх беши хьалъеши я Днепр тIара гигант. Дукха ха йоаццаш болх бе йолаялийтай шера 50 эзар тонн хьоаса арахецаш йола штапельни производства хьалхара аргIа. ИттлагIча пятилетка шерашка шозза совгIа дукхагIа хьабе а йоласнна, шера 182 эзар тоннага кхаччалца химически хьоасий арахеца яргья объединени.

А. ПИНЧУК,
В. В. Куйбышева цIерагIча искусственни хьоаса беча завода мастера помощник, Социалистически Къахьегама Турпал.
Могилев.

НОВКЪОСТО НОВКЪОСТАХ

ДЕГА КАМАЬРШАЛ

Ткъо шу хьалха вера Хадзиев Мухьмад Х. Нурадилова цІерагІча Нохч-ГІалгІай драматически театре. Тахан долаш санна дагалоагІа сона из ди. Москвера воалаваь вар Нохч-ГІалгІай театр вІашагІдолла К. С. Станиславске хинна ученик М. Г. Минаеви цун сесаг А. С. Горькаяи. Театре воагІаш экзаменаш дІаяла езар. Дукха кагий нах а мехкарий а бар театре балха бахка ловш. Цу хана гаргало тессар аз Хадзиев Мухьмадаца. Мухьмада аьлар сога, экзаменаш дІа а ца луш ше вусе ший наха духьала ваха юхь яц ший, аьнна. Казахстане ба шоай нах, цигара вьнна венав ше театре дІаэцарга сатувсаш. Бакъда, кІезиг-дукха театральни гІулакхех кхеташ ва со аьлар Мухьмада, Казахстане самодеятельни кружоке дакъа лаьцад аз.

Абитуриенташта хьалхашка оттадаь хинна декхараш аттачарех дацар. ХІана аьлча, театре болх баь а ца Іеш цар деша а дезар. Конкурс дукха йоккха яр. Дале а Хадзиев Мухьмада аьттув баьлар. Толамца экзаменаш дІа а енна шийна дагалаьттар кхоачашдир цо.

Духхьашха оаха оттайир Х. Ошаева «Асланбек Шерипов» яхача пьесах йола спектакль. Хала дар цу тІа болх беш, тхоначул а халагІа дар тха хьехархошта. Тхо къона а дар, цул совгІа эша актерски говзал я яцар. Режиссераша дукха къахьегар тхона актера къайленаш хьайовзийтара а говзал лакхъяра а. Цу спектакле Хадзиев Мухьмада елар молла роль. Актер къона вале а роль йоккха а бехктокхаме а яр. Дукха къахьийгар Мухьмада из роль дика ловзае гІерташ. ХІаьта душшар а тІаттар а театре дар. 15—16-тта сахьата болх бора, цул тІехьагІа дешара этюдаш кийчйора.

Молла роль кийчъеш дукха къахьегар Мухьмада, нах тешабеш сценически образ кхолла гІерташ. Хьийга къа зехьа довнзар. Боккхача толамца ловзайир цо из роль. Юххьанца сона моттар, ткъо шу мара кхачанза волча Мухьмада мишта ловзаергъя-те къаьнача молла роль, аьнна. Бакъда тхо грим а яь сцена тІа даьлча цецваьнна висар со Мухьмад ца вовзаш. МоллагІча а актера аьттув баргболаш хІама дацар из. Лакха мах бир вай кепайоазоно къонача артиста карагІдаьннар белгалдоаккхаш. «Грозненский рабочий» яхача газето иштта яздора: «Къонача артиста Хадзиев Мухьмада йоккхача говзалца а психологически кІоаргленца а гойт молла образ. Ала деза из цун боккха толам хилар». яхаш.

Цул тІехьагІа Мухьмада ловзаю «Майра Кикила» яхача спектакле судахочун роль. Цу роло къаьгга гучаяьккхар Мухьмада комедийни говзал. Ше цу рола тІа болх беш цо сога аьлар:

— «Со малагІа сурт-сибат кхолла воалла хой хьона, дІатехача а хьатехача а шийна хІама йоаккхаш волча судахочун дар кийчде воал-кх, — аьнна. — Іовдала судахо вац из-м, аьлар аз вела а венна. Театре оаха тамашйора Мухьмада ловзаю ролаш вІаши тара ца хиларах: е боларца а е къамаьлаца а, маьже хьоаярца а. Иштта аьттув баргбац йоккха говзал йолча актера мара. ХІаьта Мухьмада из йолаш а я. ТІехдика ловзайир Мухьмада Хамидов Іабдуллай пьесах оттаяьча «Лоаман йоІ» яхача спектакле Хьасана роль а. Из спектакль Советски Іаьдал доаккхаш вайнаха хьинаре дакъа лацарах дувцаш яр. Мухьмада ловзаяь роль керттера яр. Зрителаша лакха мах бир актера балха.

Мухьмада доккхий толамаш дахара керттера бахьан фул аьлча, из да из воккха къахьегамхо хилар, ше ловзаеш йолча рола кІоарга чулоацам хьагучабаккха цун низ кхачар, ший кхолламе цо кердадар лохаш хилар. Искусстве ший никъ лаха атта дац, нагахьа санна хьо балха ледара, даиман а дешара тІаккхувш веце, вахаро хьалхашка уттаеча проблемашта хьо жоп дала гІерташ веце толамаш а хургдац. Бакъда, Мухьмад чІоагІа дика кхет цунах.

Иштта дика ловзайир Мухьмада Шамхалов пьесах оттаьяча «Хьо сенна вах?» цІи йолча спектакла тІара Рустама роль. Йоккхача говзалца оттадора цо цхьанна а хІаманна бала боацача, эхь-эздел дайнача сага сурт. «ХІара керда-керда ролаца актерски говзал лакхлу къоначa артиста» яхаш яздора цу хана «Грозненский рабочий» газето.

Цул тІехьагІа дукха ха ялалехьа Мухьмада ловзайир къоначa вай заман турпалхочун Ефимчика роль Н. Митрофанова язъяьча «Дегаш доагаш хила деза» яхача спектакле. ЧІоагІа тІах аьнна вар из цу спектакле. Боккъонца йола балха романтика гойтар цо.

Дукха художественни сурт-сибаташ кхеллад Хадзиев Мухьмада Нохч-ГІалгІай драматически театре. Уж дерригаш дийца а варгвац. Бакъда, цхьаькха да ала дезаш, боккха творчески кхетам болаш артист из хилар. Цхьатарра ловзаю цо классически а таханарча заман а турпалий ролаш. Масала, езайолийташ ловзайир цо Ф. Шиллера «Кетарлои безами» яхача спектакле Миллера роль.

Хадзиев Мухьмад ший болх чІоагІа безаш саг ва. Дукха везаш а лоархІаш а ва ше болх беча коллективе. Театре дукха ба къона артисташ. Цар хьехамча ва из.

Укх шера театра коллективо оттаварах райсовета депутаталла хержав Хадзиев Мухьмад. Иштта дукха ха йоаццаш Хадзиев Мухьмада балха а лакха мах баьб — цунна енай Къилбаседа-ХІирий АССР-а халкъа артист яха сийлен цІи.

ХІара актера санна творчески лерхІараш да Мухьмада а. Из да зрителага кІоаргга уйла яйтаргйола таханарча сага роль ловзаяр.

Дег тІара лов из цун кхоачаш хилар а творчески толамаш цо дахар а.

ХІ. НУДУШЕВ,
Х. Нурадилова цІерагІча драматически театра актер.

СУРТА ТІА: Къилбаседа-ХІирий АССР-а халкъа артист М. Хадзиев.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

СПОРТ

ФУТБОЛ

Самардийнахьа Грозненерча «Динамо» стадионе «Спартак» яхача ший лоІамерча спортивни общества Российски Совета футболах кубок яккхара Россе Къулбехьен зонерча финале вІашагІкхийттар Грозненски автотранспортни предприяте команден (ГАТП) Ессентукера «Спартаки».

Хьалхарча тайме шаккхе команда футболистий бургац чутоха вІаштІехьдаланзар. ХІаьта шоллагІа тайм йолалуше а хьалхабаьлар хьаьший. Дале а ловзара совле шоашкахьа яккха вІаштІехьдаьлар грозненций. Цар дуккхача атакех цаІ йохаяр духьа шоай штрафной майда чу бургац кулгаца соцайир хьаьший защитникех цхьанне. Судахочо пенальти хьожаяьчул тІехьагІа гол чутехар ГАТП команда капитана А. Каюшникова.

Счет 1 : 1 а йолаш чакхъяьлар ловзара керттера 90 минут. Цхьабакъда кубок къувсаш дола ловзар цхьаккха команда кот ца йоалаш чакхдала йиш йолаш дац. Цудухьа хІараяр пхийтта минут йолаш кхы а ши тайм чакхъяьккхар командаша. Дале а иэболашагІвар цар а къоаставанзар. Цул тІехьагІа пхиппа пенальти хьожайир судахочо. Царех грозненцаша йиъ чутехар, хІаьта хьаьшаша — кхоъ. Иштта юкъара счет 5 : 4 а йолаш котъяьлар ГАТП команда, РСФСР финале дакъа лаца бокъо яьккхар цо.

М. САЛМАНОВ.

ДОТТАГІАЛА ДИ

ДІадахача шоатта дийнахьа Орджоникидзерча профсоюзий культура Двореце текстильни ейгачен промышленноста болхлой профсоюза Къилбаседа-ХІирий областной комитето чакхдаьккхар Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара хетадаь доттагІала Ди. Цига дакъа лоацаш хилар Черсий-Балкхарой, Нохч-ГІалгІайи Къилбаседа-ХІирийи автономни республикай викалаш.

ДоттагІала Ден программо чулоацар вежарашха йолча республикашкарча предприятешка яьржача социалистически яхьах дола рапорташ, «Живарий, мехкарий, живарий, кІантий!» яха зІамига конкурси художественни самодеятельноста концерти.

Безаме тІанийцар фусамдаьша Черсий-Балкхаройченерен Нохч-ГІалгІайченерен баьхка производстве хьалхалаттараш. Х. ьший хилар граждански тІемен революцен историца ювзаеннача республикерча моттигашка хьожаш. Иштта уж бигар Сийлахь-боккха Дай-мехка тІом болча хана моастагІчоа майра духьала а этта Советски Эскара бІухошта денаца лораяьча моттигашка хьажа а.

Хьаьшаша а фусамдаьша а зизаш дехкар цу тІем тІа лийгарий сийна дегІача памятника йисте.

«Ленински доттагІалца низ болаш да вай!» яхача девизагІа дола доттагІала Ди хьадийллачул тІехьагІа вежарашха йолча республикай профсоюза обкомий председателаша рапорташ делар Сийлахь-боккхача Октябра юбилея сийна яьржача социалистически яхьа итогех. «Живарий, мехкарий, живарий, кІантий!» яхача конкурсе дакъа лоацаш хинна Нохч-ГІалгІай АССР команда Назрановски трикотажни фабрика викалех латташ яр. Цунна юкъе бар ОТК инженер Аушева Мадина (команда капитан), мастерий гІончаш Олигов Мухьмад, Дзаурова Лейла, хІамаш тегараш Измайлова Лидан Нальгиева Тамаран.

Ерригача командаша хьахьекхар Къилбаседа Кавказе хиннача революциони гІулакхий истори, тІемен къахьегамен ветераний цІераш, литература, искусство, спорт шоашта дика йовзилга. ВІашагІкхетар чакхдоалаш художественни самодеятельноста доакъашхоша доттагІала концерт оттадир. Цига дакъа лаьцараш та делар мах бола совгІаташ.

Н. КОБИАШВИЛИ.

СУРТА ТІА: совгІаташ дІалуш латт Нохч-ГІалгІайчен команда доакъашхошта.

Автора сурт.

Доазол дехьара

ПАРГІАТОНЕИ ЛОАЛАИ ЮКЪЕРЧА ДОАЗОН ТІА

Ливингстон — Виктория яхача гІорбаьннача кхуркхолга лалла улла Замбе йоккха промышленни туристически центр. Цхьабакъда, тахан фронта юххерча паччахьалкхен доазон тІара город оал цу городах. Дунен кепайоазон оагІош тІа а ювц из Африкера кхы цхьаькха а «бІайха кхуврч» санна. Духхьал укказа Замбези яхача хи тІа гІолла тІехдоал африкански континентера паргІатонен лоалаи юкъера доазув.

Бокъо йоаца дуне, дуккха шераш хьалхагІа денз Зимбабве халкъо герз кара а ийца паргІатон кортамукъален бахьан долаш къовсам лоаттабеш дола дуне дІадолалучча багІача къоарзача шлагбаумагара дІа ерригаш а массехк километр мара гаьна яц город.

Кхуркхолга юххе латтача «Муси-о-туния» яхача отела корах дІахьежача бІаргагургба Замбезе родезийски берд. Дукха ха йоаццаш а тІехьа цига, хозача гостиницеи казинои Іурре денз сарралца сакъардаш хулар родезийски хьал дараши тІехбоалаш чувтта туристаши. ХІаьта хІанз, Зимбабве патриоташа шинна а здане герз чудийттачул тІехьагІа, уж ма-дарра аьлча яьсса латт.

Доазон тІарча города ший йийзай Замби шоай провокацей объект яьча расисташта духьала латта. Расисташа шпионаж чуухийт мехка, доазонна йистерча районий наькъашка минаш ехк, диверсеш лелаю. Укх тІеххьарча бетташка массехказзa герзаш чудийттад цар Замбийски доазон тІарча посташта, цу даькъе Ливингстона районе а. Расисташта керте латтача Смита гуччахьа хьакхайкадаьд, Замбеца тІом болабе дага ва ше аьнна, цо кхыметтел цу ший лоІамеча республика доазонна бІу а тІаэзаб.

Расистий кхерама духьала юха жоп а луш, президента К. Каундас приказ деннад Замбе герзашцара низаш тІема гІулакха бокъонца кич а даь дІаоттаде, нагахьа санна родезийски самолеташ тІайоагІе уж чуахийта аьнна. Дукха ха йоаццаш Ливингстоне ше къамаьл деш цо бакъдир расистски провокатораштa хІалакбеш юха хІама тоха халкъ кийча хилар. Тхо дог тийша да, аьлар президента ший къамаьл чакхдоалаш, Зимбабве халкъ касттеи тешшамен котдаргдолгах.

«Марша доагІалда шо Ливингстоне», — йоах Замбе цу эгтара къулбехьарча городе дІачуволдача хьалтеха доаллача доккхача плакато. Тхо чІоагГа дог тийша да, — аьлар сога вІашагІкъастача хана Ливингстона городской совета члена, — хІанз Африке шиъ а яь йийкъа лоаттаеча къоарзa шлагбаум латтача метте кастта паргІатачен ший лоІамечеи африкански паччахьалкхене — Зимбабве хьехаш дола иззамо плакат хьалтохаргхиларах.

г. Ливингстон — Лусака.

В. НОВИКОВ,
ТАСС корреспондент.

АМУРСКИ ОБЛАСТЬ. Байкало-Амурски магистраль буллача зонерча Зейски районе болх беш болча «Мосгипротранс» яхача института изыскателашта кораяьй саь къориг. Цун нана лаха гІортарах хІама хиннадац. Къориг дийна йиса ца хила тарлора, нагахьа санна наха шоай лагере хьа а ена шура мелаеш лелаяь ецаре. Майка — иштта цІи тиллар саь къоригах. Массанена езаелар Майка. Шоай зІамигача доттагІчоа цхьацца тоам бар де гІерташ хул болхлой. Майка ше а нахаца чІоагІа безам болаш я.

СУРТА ТІА: Майка вІалла кхерац вертолетех, хІана аьлча цунца лелараш цун доттагІий ба.

В. МАРИКОВСКИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ТРАКТОР ПОСТАМЕНТА ТІА

Болгарерча Ямболске округе Веселиново яхача юрта юкъе гранитах яьча постамента тІа оттаьй вай мехка хьалхарча пятилеткаx арахецаш хиннача рех йола къаьна советски трактор. Болгарски кхашка дуккхача шерашка болх баь ветеран болгарски халкъа Сийлахь-боккхача Октябра даьхенцарча доттагІленни безамен символ хинна латт.

1940 шера Ямболски округа Веселиново яха а кхы массехк а юрт вІашаг! а кхийтта вІашагІъеллача «Тунджа» яхача юртбоахама производствении кооператива члений собране трактор эца соцам бир. Ахча гул а даь машина мичара эцаргья яха дош юкъе даьлча цар хержар Советий Мохк: цигара хоамаш ухар юртбоахаме хиннача социалистически Іалаьмате доккхача хувцамех, къаьна юрташ овлан тІара хувцаш хиларах, керда вразе вахар хьалдеш хиларах. Болгарерча ахархоша безамца дувцар шоаш дика кхета деш лоаца «колхоз», «МТС» яха дешаш. Уж дог лоахаш бар советски тракторо шоаш къела кІалхара бахарга, Россе хиннача Іалаьмате доккхача социально-экономически хувцамий Ін Болгаре кхачарга.

Монархо-фашистски Іаьдалаша духьаленаш ешшехьа «Хьаьй СССР-е» яха болата машина дІакхоачайир Ямболски округе, цунца цхьана дар «Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революце цІерагІа завод. Город Одесса» яха йоазув тІадола нух а. Цо къаьстта эгІаза кхувлар реакионераш. Полице дуккхаза а дІадехар из йоазув басарца дІадоадар. Бакъда, ха дІа мел йода басар тІера тІа а даьле юха гуча дувлар уж царна хьарам хийтта дешаш «Тунджа» яхача кооператива правлене членаша дувцар из йоазув басарашца къайла даккха тІадилларашa шоашта ховшшехьа басар коача кийчдеш хиннилга.

1944 шера 9 сентябра Болгаре социалистически революци яьнначул тІехьагІа мехка снача цу советски трактора Ямболски округе эггара хьалхара мул баьккхар. Цо баьккхар хургдолчунга бода бІал — болгарски ахархочун дІаьхийча коллективни вахарга бода бІал.

Л. ХАРЬКОВ,
ТАСС корреспондент.

СПОРТИВНИ ЭКРАНО 1980 ШЕРАРЧА ОЛИМПИАДАХ

1980 шера Москве хургдолча Олимпийски ловзарех официальни фильм даккха монопольни бокъо еннай МОК-о советски кинематографисташта. Спортивни даькъе болх беш болча вай сценаристий, операторий, режиссерий тоъал опыт я. Цун тешал ду дунен халкъашта юкъера кинофестивалешкара денача совгІаташа, царна юкъе кхоъ — дукха ха йоаццаш Будапеште хиннача спортивни кино фестивалера да.

Итале Олимпийски комитетерча спортивни кино къаман центра президента Бруно Бенека 1976 шера итальянски городашка толаме чакхъяьннача советски спортивни кино ретроспективa хинначул тІехьагІа аьлар: «Оаха чІоагІа теркам тІабохийт советски спортивни кинематографа, хІана аьлча спорта хетадаьча советски кинос гуманни оагІорахьара ювц из».

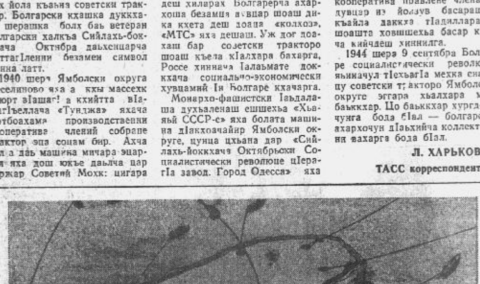
Цун тешал деш дар — дунен халкъашта юкъерча конкурсашка лауреаташ хинна хьалхара советски спортивни фильмаш а тІехьагІа даь балхаш а.

Спортивни тема езаеннай ерригача союзни республикай, мехка ерригача районий кинематографисташта — Дальни Востокера Средни Азеи, Балтика йистошкара СибарегІенгеи кхаччалца. Масала, 1976 шера Минске Ерригсоюзни фестивале совгІат деннача «Лай тІара азбука» яхача Дальневосточни киностуде фильма Будапеште хиннача конкурсе просвещене министерства приз елар. Ерригсоюзни хьажаре «дошув» даьккхача «Йоккха диагональ» яхача белорусски кинематографистий балха Будапештеи английски города Блейтлееи СИДАЛК-а призаш еннай.

Документальни фильмай центральни студе «Поединок» яхача ленто дукха совгІаташ гулдир — ерригсоюзничунгара даьнна Венгре хиннача дунен халкъашта юкъерчунга кхаччалца.

1980 шерарча Олимпиада кийчлуш советски кинематографисташа спорти цун турпалаши белгалбоах. Мехка студешка хІара шера спортивни олимпийски темагІа 25 документальни Іилма-популярни ленташ арахеца лерхІ. Центральни телевидене «Экран» яха творчески объединени хІанзе а «Олимпийски чемпионаш» яхача цикла юкъера балхий сери арахеца йоаленнай. Йистедаьннад легкоатлет Санеев Виктор вувцаш дола лента, хьадеш да гимнастах Андрианов Николаях дола кинодувцар. «Экрана» коллективо 1980 шу кхачале спорт ювцаш дерригa а 70 гаргга фильм арахеца лерхІ.

Светлана ПАЛЬМОВА.
(АПН).

ХІанзарча хана лоархІамегІа ярех цхьа проблема я тезача хин проблема. Дунен тІа мел долча хич запасах 97,4 процент хий — океанашкара дира хий да. Дерригача тезача хих башха дукха доаца дакъа Іамашкеи долхача хишкеи да, хІаьта юхедисар ша баь долаш глетчерашкеи айсбергашкеи да, е лаьттан тІоънашка да. Французски тохкамхой группо дукха ха йоаццаш предложени еннай миччa беса къостаяь а теза хий дуккагІа хилийтара йола проблема къостаяр духьа, къаьстта йокъал увтташ йолча районаш хица Іалашъяр духьа айсбергех пайда эца аьнна. Цу хьакъехьа хоам баьб «Юманите» яхача газето. ЛаьрххІа муш а теха тІехьатесса айсберг буксир новкъостал а деш бахьа безача дІахьу. Из океански йоккха чегильг теда а тедаш ша боашабу лаьрххІача резервуарашка Юххера а хьадоал мела хий.

СУРТА ТІА.айсберга транспортировка еш йола схема.

АП—ТАСС телесурт.

ШАХТАШ ХЬАЛЪЕРАША ЦХЬАНА ГІУЛАКХАШ ЛЕЛАДАР

Харькове шахташ хьалъяра организацеи механизацеи Ерригсоюзни Іилма-тохкама институтa Іилмахоша Болгарерча коллегашца айхха бувзамаш леладу.

— «Минстрой» яхача паччахьалкхен боахама объединене болгарски проектни института специалисташца цхьана, — йоах института директора Греков Александра, — оаха «Бобов Дол» яхача рудника «Бабино» яхача шахте лоамашкара балхаш вІаштІехьдахара проект кийчъяьй. Из болгарски шахта геттара хала геологически хьалаш долаш я. Проходчески балхаш деча дІачІоагІъяра йолча устройствай керда тайпаш хьакхолла дийзар укхаза. Из декхар сихагІа кхоачашдергдолаш болгарски Іилмахоша вайчарца цхьана бир из болх.

«Бабино» яхача шахта проект оттаяра балхаш лоаццача хана чакхдаьхар. Института опытно-экспериментальни заводеи СССР кІор боаккхача машиностроене кхыча предприятешкеи хьа а баь НРБ-е дІабахьийтар гІишлои материалаш штрекашка дІаахийтара бола монорельсови никъ, проходчески комбайни кхыйола керда техникеи. Советски специалисташа иштта гІо дир болгарски проходчикашта из техника карaерзаяра.

Беркате къахьег советски Іилмахоша лоаман гІишлош хьалъяра йолча Софийски института коллегашца а. ХІанз цар болх бу Марица — Восток яхача бассейнеи Болгаре кхыча районашкеи кІор боаккха шерда шахташ хьалъяра перспективни план оттаеш. Болгарски шахташ хьалъечарна леррагІа, Іилман ларда тІа ши эзар шу даллалца ший кІор боаккха промышленность дегІайоалае гІодергда цу плано.

— Цу даькъе, — дІахо дувц Греков Александра, — тха дика опыт я. Дукха ха йоаццаш вай мехка кхыча Іилма-тохкама институташцеи организацешцеи цхьана оаха дакъа лаьцар ер бІаьшере чакхъяллалца СССР кІор боаккха промышленность дегІаяра перспективни план оттаеш. Гучох, тха методика царна а пайдане хила мег шоай мехка кІор боаккха промышленность дегІаяра перспективни план оттаеш.

Николай НЕСВИТЕНКО.
(АПН).

Дешархой «къахьегама десант»

Октябрьски районе уллача № 30 йолча школе «Пригородный» совхоза помидораш чуэцача гІо эш аьнна хоам кхаьчар. Цу дийнахье а занятеш яьлча школа 84 дешархо хьаккхаьчар «Пригородный» совхозе.

Иштта дІайолаелар «Къахьегама десант» яха операци. Кхай тІа ухкар кхаьча яьнна помидораш. Хьагул а еш яьшкашка Іочу йохка езаш яр уж. Нийсача мугІарагІа дІа а айтта кхай тІа гІолла хьалболабелар дешархой. Цу сахьате классашта юкъе дІайолаелар яхь.

Дешархой балха раьза хилар бригадир а хьехархой а.

Цул тІехьагІа школе хиннача линейке яхьа итогаш йир. ДикагІа лаьрхІар Л. Т. Репенько кулгалхо йола 7 «б» класс. Болх дика барца белгалбаьхар И. Эдаев, М. Курбанова, Р. Батаева, иштта кхыбараш. Массарел дукхагІа гулъяьяр цар помидораш.

М. ГАДАЕВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

13 сентябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — «Іуйранара гимнастика». 9.30 — Островский. «Пайда тІабоагІа моттиг» яха телевизиони спектакль. 14.00 — «Хьа къахьегам хьа сийле я». Документальни фильмай программа. 15.10 — Драматурги а театр а. Б. Шоу. 2-гІа передача. 16.00 — Географически хьадилларий историцара» 16.25 — «Вайна Іалам довзаргда». 16.45 — «Котало» яха полевая почта 17.15 — «Массанена тІехьа цаІ, цхьаннена тІехьа массавар» 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Дерригa хар лов сона». Киножурнал. 18.25 — Нохч-ГІалгІайчу гІолла. Информационни программа (эрс. гІалгІ. метт.). 18.45 — СССР Конституце проект ювц (гІалгІ. метт.). 18.55 — Социалистически яхьа экран. Шалински район. Нохчий метталара передача. 19.25 — Конституце проектах йола беседаш. 8-гІа передача. «Советски Союзера политически бокъонаш а кортамукъал а». 19.55 — «Фаворит» яхача телевизиони художественни фильма премьера. 1-гІа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Фаворит» яхача телевизиони художественни фильма премьера. 2-гІа сери. 22.35 — Художественни гимнастика йола СССР чемпионат. Минскера передача. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.05 — «Кинонкъбара альманах». 18.25 — ДІалохк РСФСР искусства заслуженни деятела Нечепоренкос. 19.25 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гІалгІ. метт.) 19.40 — «Иллеш лов «Мария Биешу» яха фильм-концерт. 20.30 — СССР вошал долча республикай денош. Украински ССР. «Владимир Пихтерева кІор а розаш а» яха фильм.

РАДИО

13 сентябрь

6.30 — Юртара Іуйре. 7.20 — «Грозненски рабочий» «Комсомольски племя» газетий обзор. 7.26 — «Сердало» газета обзор. 7.32 — Ашараш (гІалгІай метт.). 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Хоамаш. 8.35—Халкъа ашараш (гІалг. метт.). 8.45 — Октябра байракха кІал. Советски Іаьдал эттача а чІоагІлуча а шерашка Нохч-ГІалгІайчу хинна классови къовсам». Исторически Іилмай кандидата Исаева беседа (нохч. метт.). 9.15 — Тха почта (нохч. метт.). 9.30 — «Къона вай заманхо» яха радиовыпуск (гІалгІ. метт.). 17.00 — «Берий хьакъехьа боккхий барашта». СалоІача деношка а сахьаташка а (гІалгІ. метт.). 17.15 — ТІехьавусаш цхьаккха воацаш болх бар. Ермоловски хьу кийчъераш болча. Леспромхозера передача (нох. метт.). 17.30 — Юрта боахама хьалхалатташта дола концерт (нохч. метт.). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий метт.). 18.10 — Керда хоамаш (нохч метт.). 18.20 — Керда хоамаш (гІалг. метт.). 18.30 — Сайрийнара Грозный. ГорсетгІолла. 18.30 — Ашараш гІалгІ. метт.).

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш наг-нагахьа йоачан а йолаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 12—17, Грозне 15—17 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш йолаш делкъел тІехьагІа догІа а делхаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсаe 8—12, дийнахьа 21—26 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

СФ05249. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 6658.